

КАСИМЪ
ДАТЫНОВЪ
КАСИМЪ
ДАТЫНОВЪ

۵۵۵

۱) (احكام شرعيه) مجموعه سينك ۸ نچى جز ئىلر . ر.س.ل.ن.ع

۲) ابتدائى مکتبلرنك دورتنچى صنفى شاگردلرى اۇچۇندىر . ر.س.ل.ن.ع

۳) قَدْ جِئَعْنَا فِي هَذِهِ الْمَجْمُوعَةِ أَكْثَرَ الْمَسْأَلِ الْمَتَعَلِّقَةِ بِأَفْعَالِ الْعِبَادَةِ فِي أَبْوَابِهَا الشَّتَّى وَتَتَبَعْنَا لِذَلِكَ أَكْثَرَ الْكُتُبِ الْمَعْتَبَرَةِ الْفَقْهِيَّةِ وَالْإِخْلَاقِيَّةِ الْمَتَهَوِّلَةِ لِهِنَّ إِشْتِبَاحًا وَيَحْتَمِلُ أَنْ بَعْضَ الْمَسْأَلِ ثَبِتٌ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ بِسَبَبِ الذَّهْوِ وَالنِّسْيَانِ ، فَجُرِجُو عَنْ الْعُلَمَاءِ الْكِرَامِ أَنْ يَنْهَوْنِي فِيْمَا وَجِسُوهُ مُخَالَفًا لِلرَّوَايَاتِ الْمَعْتَبَرَةِ فِي أَرْوَاقِهِمْ . ر.س.ل.ن.ع
لَعَلَّنَا نَكْرُرُ التَّتَبُّعَاتِ لِلتَّصْحِيحِ وَالْإِصْلَاحِ فِي الطَّبَعَاتِ الْآتِيَةِ . خ ر.س.ل.ن.ع
ر.س.ل.ن.ع
ر.س.ل.ن.ع
ر.س.ل.ن.ع

۴) ايكنجى طبعهسى . ر.س.ل.ن.ع

۱۳۲۳
۱۹۰۵

تکى تلىپ (تعییش)

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 23 Февраля 1905 года.

АЗАНЬ
ГОРОДСКОЙ ПАССАЖЪ
Лито-Типографія И. Н. Харитоновъ.
1905

رقملىق رايىخچە بايقۇما نىمى بىلەن
بىر رىئاللىقە بىر رىئاللىقە

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(۱) طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَمُسْلِمَةٍ * عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ *
 معناسی: (شریعت علمینی بلورگه طرشمق هر بر مسلمان ایرگهده مسلمان
 خاتونغده فرضدر). (۲) التَّفَقُّهُ فِي الدِّينِ حَقٌّ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ * عَنْ أَنَسٍ *
 معناسی: (دین حکملرنده عالم بولمق هر بر مسلمانغده تیشلی اشدر).
 (۳) إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ فَرَائِضَ فَلَا تُضِعُّوهُمَا وَحَدَّ حُدُودًا فَلَا تَعْتَدُوهَا
 وَحَرَّمَ أَشْيَاءَ فَلَا تَنْتَهِكُوهَا وَسَكَتَ عَنْ أَشْيَاءَ رَحِمَةً لَّكُمْ غَيْرَ نَسْيَانٍ فَلَا
 تَبْحَثُوا عَنْهَا * الدار قطنی *

معناسی: (تحقیق الله تعالی بر نیچه عمللرنی فرض قیلدی، پس سبز
 آنی ادا قیلمیچی ضائع قیلماشز. ودخی بر نیچه چیکلر تعین قیلدی،
 اول چیکلرنی سز هیچ اوتمه شز. وینه بر نیچه توری عمللرنی حرام
 قیلدی، آنلرنی سز هیچ قیلماشز. ودخی بر نیچه توری اشدر حقنده
 هیچ بر حکم سؤیلهمدی. اول اشلرنک سؤیله نمی قالووی اونو تلغانلقلرندن
 توگل، بلکه سزگه مرحمت اوچوندر. اویله شریعتده بیان قیلنماغان
 عمللرنک حکمینی سز کوب تیکشرومه شز.)

﴿ شریعت ﴾

(شریعت) دیمک کشیلرنک عمللری حقنده اسلام دینی طرفندن
 بویورلغان حکملر ونظاملر دیمکدر. شریعت حکملرینی بلمک هر
 بر مؤمن ومسلمانغده فرضدر.

لکن معلومدرکه هر بر مسلمانغده شریعت حکملرینی ألوغ عربی
 کتابلردن اوقوب تحصیل قیلمق نصیب بولمیدر. چونکه دنیا معیشتی
 بلاسی کوب مسلماننی کسب وهنر علملری ودنیا معاملهلری ایله

شغللەنمەگە مجبور قىلادى. نى قىلمق كىرەك؟ دىيادە تۇردىغىمىزدىن دىنيا علمى و دىنيا معاملەلرىدە لازم حتى بر مقدارى شرع بوينچە دە فرضدر. لکن دىنيا معاملەسى ايله مشغول بولغان كشىلرگە دە، فرض بولغان شریعت علمىدن بۇ تۇنلەى محروم قالمق دە هیچ معقول توگلدەر. كامل مؤمن و مسلمانمن دیگان كشىگە شریعت حکملىرىنگ هر برسینی بلۇب تۇرمق هم شریعتدە بۇيۇرلغان اشلىرىنى قیلۇرغە و طیبیلغان اشلىردن صاقلانۇرغە طرشمق بىك تیبشلىدەر. اۇ شبو كىتاب علمى آزلغى ياكە وقتى طارلغى سببلى ألوغ كىتابلردن قاراب شریعت حکملىرىنى آشلى آلمانغان كشىلر اۇچۇن يازلمشدر. شویله كە بو كىتابدە شریعتنگ هر بر مشهور حکملىرى قسقالق ايله سانالمشدر. تفصیلله بلك أستەگان كىمسەلرگە ألوغ كىتابلردن قاراماغە هر وقت يول آچقدەر. لکن باشقە كىتابلردن قاراب آشلى آلماسلىق كشىلر اۇ شبو كىتاب ايله دە كوپ فائىدە حاصل ایتەچكلىرى شبهه سزدر. خصوصاً مکتب شاكردلرى بو كىتابنى او قۇب هر بر حکملىرىنى خاطرلرینه أوب قالمق تیبشلىدەر. چۇنكە يەش وقتدە او قۇلغان مسئله لرنگ كوبسى ألوغ بولغاچ دە، خاطردن چقمىدەر. خاطر دن چقغانلرى دە او قۇلغان كىتابدن تىكرار قارالغاندە تىزايىسكە تۇشدر. اونۇ تلغان مسئله لردە تىكرار كىتابدن قايتۇب قارى قارى تمام كوئلىگە بىكلەنەر.

بندە لرنگ عمللرى سىگىز تۇرلى ايكانى معلومكۇذر (* : ۱) فرض، (۲) واجب، (۳) سنئت، (۴) مستحب، (۵) مباح، (۶) حرام، (۷) مكروه، (۸) مستكروه

فرض عمللر

فرض شول عملدركە شریعتدە آنى قیلۇرغە بۇيۇرلمشدر. آنى قیلغان كشى ثوابلى بولادەر. قىلمى قالدیرغان كشى گناهللى بولادەر. آنىگ فرضلغىنە اشانماغان كشى ايمانسىز بولادەر. فرض عمللر ايكى تۇرلىدەر: برنجىسى (فرض عین) ايكىنچىسى (فرض كفايه). فرض عین شول عملدركە آنى هر بر مؤمن بندە اوزى ادا قىلمق تیبشلىدەر. بر جماعت اچندن بر نیچە كشىنگ قیلووى ايله

(* چۇنكە بو عمللرنگ تعريفلىرى و مثاللىرى عبادات اسلامیه نىڭ عقائد اسبلى برنجى جزئندە بيان قىلىنىش ایدىلەر.

باشقە كشيلىرىنىڭ اوستىدىن تۇشمىدىر. مىللا نماز او قۇ وروزە طۇتو
ككى عمللر فرض عىنلردىكى بىر نىچە مىلمانىڭ قىلووى ايله بو عمللر
باشقە مىلمانلرنىڭ اوستىدىن تۇشمىدىر. ھەر كىم اوزى اۇچۇن اوزى
قىلمىق تىيشىلىدىر.

فرض كفايه بىر جماعتنىڭ جموعسىنى قىلو تىيشىلى بولغان فرضدىكى.
آرالدىن بىرسى گنە ادا قىلسەدە، باشقەلرنىڭ اوستىدىن تۇشەدۇر. يعنى
باشقە كىمسەلر قىلمى قالسەدە، گناھدىن قۇتۇلادۇرلر. لىكن نى قدر كشى
قىلسەدە، قىلغان بىر كشى ئوابلى بولادۇر. اگىردە بىر جماعت اچىدە ھىچ بىر
كشى قىلمى قالسە، شول جماعت اچىدە بولغان كشيلىرىنىڭ ھەر قايسى
گناھلى بولادۇر. مىللا يتىملرنى وضعىف قارتلرنى وىيالغۇز قالغان
آورولرنى تىرىيە قىلو، يتىملرنى دىفن قىلو وانلرغە جنازە نمازى او قو
ككى بىر كىمى اشلر قاىو جماعت اچىدە واقع بولسەلر، ادا قىلىنولرى شول
جماعتنىڭ عمومىنە فرض كفايه بولادۇر، فقيرلرگە وىتىملرگە ياردىم اۇچۇن
آچىلمىش جمعىت خىرىيەلر، مىلمانلرغە مذكور اشلر ككى فرض كفايه بولغان
عمللرنىڭ ادا قىلىنووى يىكك بولمىق اۇچۇن بىك فائىدەلى جمعىتلردۇر.

فرض عىن بولغان عمللر

- مۇمن و مىلمان بولغان كشىگە فرض بولغان عمللرنىڭ (۱۰۰) دن آرتقىدۇر.
اۇشبو فرضلردىن فرض عىن بولغانلرى (۵۴) دىكى اۇشبولردى:
۱) اللە تەالىنىڭ بارلىغىنە و بىرلىگىنە و كوركەم صفتلرىنە اعتقاد (۱) قىلمىق،
۲) محمد علىە السلام اللە تەالىنىڭ بىزلىرگە اسلام دىنىنى اۇيرەتمەك اۇچۇن
يىبەرگان حق پىغمبىرى دىيۇب اعتقاد قىلمىق،
۳) اسلام دىنىنىڭ حلقىغىنە و اسلام دىنىدە بولغان كىملرنىڭ ھەر
بىرىنىڭ حلقىغىنە اعتقاد قىلمىق،
۴) مىلمانلىغىنى و اسلام دىنىنىڭ حلقىغىنى تىل ايله اقرار قىلمىق،
۵) ھەر كۇن بىش وقت نماز او قۇمىق، (۶) رمضان آيندە ھەر كۇن روزە طۇتمىق،
۷) باى كشى فقراغە مالىنىڭ زكاتىنى بىرىمك،
۸) دولتى يىتارلىك كشى مەكە مكرگە بارۇب ھەرنەدە بىر مرتبە (ھىج) قىلمىق،

- (۹) اوسكان آشلقلرينك وپچه نلرينك هم باللرينك عشرينى فقيرلرگه بېرمك، (۱۰) قىلو فرض بولغان عمل وعبادتلرنى اؤيره نمك،
- (۱۱) جمعه كۇن جمعه نمازىنى او قۇمق،
- (۱۲) الله تعالى نك حكملرينه راضى بولمق،
- (۱۳) هر عبادتنى اخلاص ايله الله تعالى اۇچۇن گنه قىلمق،
- (۱۴) الله تعالى نى ممكن قدر هر وقت ايسده طوتۇب ذكر قىلمق،
- (۱۵) الله تعالى دن قورقۇب گناه اشلردن صاقلانمق،
- (۱۶) قىلغان گناهلىرى اۇچۇن او كئۇب هيچ قىلماسقه نيت قىلۇب توبه قىلمق،
- (۱۷) مخلوقاتنى كورۇب الله تعالى نك قدرتىنى و كامللىگىنى تَفَكَّرُ قىلمق (يعنى اويلامق)
- (۱۸) بېرگان نعمتلىرى اۇچۇن الله تعالى گه شكر قىلمق،
- (۱۹) سببىنه كرشكاندن صوڭ هر اشنى الله تعالى نك قدرتىنه طابشرمق (تَوَكَّلُ)
- (۲۰) اوزينه كىلگان بلا و قضالارغه الله تعالى نك قضا و تقديرى ديۇب كوئلدىن راضى بولمق (صبر)
- (۲۱) شيطان و نفس آرزوسى كوئلنى برگناه قىلورغه ميل قىلدرسه، اول گناهنى قىلودن صاقلانمق،
- (۲۲) سوزده و هر براشده طوغرىلقده و حقلقده بولمق، (صدق و عدالت)
- (۲۳) محكمه ده شاهد بولغان كشى كورگانىنى طوغرى سۇيله مك،
- (۲۴) ضرور و فرض بولغان وقتده عسكرلك قىلمق،
- (۲۵) اوزىنى و بالا چاغاسىنى تربيه قىلۇرلىق قدر مال كسب قىلمق،
- (۲۶) ضرور قدر آشامق و اچمك، (۲۷) ضرور قدر كىيملر كىمك،
- (۲۸) حقسزلىق ايله قولينه كركان كشى مالىنى اييه سىنه طابشرمق،
- (۲۹) وقتنده او قۇلمى قالغان نمازلرنى قضا قىلۇب اوتهمك،
- (۳۰) طۇتملى قالغان رمضان روزه سىنى قضا قىلۇب اوتهمك،
- (۳۱) نيت ايله كرشلگان رمضان روزه سىنى اختيارى ايله بوزغان كشى روزه كفارتىنى اوتهمك،

(۳۲) وقتنده بېرلمى قالغان زكات و عشرلرلىنى بېرۇب اوتهمك،

(۳۳) كشى گه بۇرچى بولغان كشى بۇرچلرلىنى اوتى آلماسه، اوزى وفات بولغانچى وارثا يند قالغان مالندن شول بۇرچلرنى اوتهمك ايله بۇرچلرلىنى اوتهمك،

- (۳۴) وارثلر ميتنگك طابشرۇرغە ئەيتۇب قالدەرغان بۇرچارىنى اوزلرينه ميواك هيچ قالماسلق بولسەدە، طابشرۇب بترمك،
- (۳۵) اير خاتۇنىنى عدلكك وطۇغرلىق ايله جبر قيلمىچى تربيه قيلمق،
- (۳۶) اير خاتۇنى اۇچۇن اوزينه ايرم بر يۇرت يا بولمه حاضر قيلمق،
- (۳۷) اير خاتۇنىنى عادتە كيره كلى كىيملر ايله كىيندرمك (كسوه)
- (۳۸) اير خاتۇنىنى عادتى طعاملر ايله طويدرمق (نققه)
- (۳۹) بالا آتا واناسىنى ممكندر نچه خدمت واطاعت و تعظيم ايله راضى قيلمق،
- (۴۰) آتا صبى بالالرينى كيره گنچه تربيه قيلمق،
- (۴۱) بالا فقير آتا واناسىنى تربيه قيلمق،
- (۴۲) صبى يا ضعيف بولغان محرم اير قرداشلرينى و فقيره محرم قىز قرداشلرينى تربيه قيلمق، (يوقارده يازلمش نققه و تربيه لر كۇچى و دولتى ييتە رلك كشىلرگه فرضدر. اما ضعيف و فقير كشىلر عاجز بولغانلقلرى اۇچۇن معذوردر لر).
- (۴۳) نذر ايتۇب ئەيتلگان عبادتنى اوتەمك (وفاء نذر) (اختلافلى)
- (۴۴) يمىن ايله قىلۇردەن يا قىلماسەن دىيۇب ئەيتلگان اشنى اوتەمك (بويەين)
- (۴۵) يمىن ايتۇب ئەيتلگان اشىنى قىلا آلماعان كشى يمىن كفارتىنى اوتەمك،
- (۴۶) قرآن او قۇلغانىنى ايشتكان كشى طۇرۇب تيك طۇرمق (انصات)
- (۴۷) اير خاتۇنىنگ مهرىنى كوكل خوشلغى ايله بىرمك،
- (۴۸) جنب و آروسز بولغان كشى غسل قيلمق،
- (۴۹) حيضدن آر نغان خاتۇن غسل قيلمق،
- (۵۰) نفاسدن آر نغان خاتۇن غسل قيلمق،
- (۵۱) سوزى اوتەرلك كشىلرنى فرض بولغان اشلرنى قىلۇرغە دىملەمك،
- (۵۲) سوزى اوتەرلك كشىلرنى حرام اشلرنى قىلماسقە دىملەمك (نهى عن المنكر)
- (۵۳) شريعتدە حرام بولغان اشلرنى قىلۇدن صاقلانمق،
- (۵۴) فرض بولغان عبادتلرنى جبيع فرضلرى ايله اوتەمك، مثلاً طهارتدە (۴) فرض، تيممەدە (۴) فرض، غسلدە (۳) فرض نمازنگك طشندە (۸) فرض و اچندە يينه (۸) فرض روزەدە (۳) فرض و حجەدە (۳) فرض بارلغى معلومكتر. (۱)

فرض كفايه بولغان عمللر

- اهل اسلام جماعتينه قیلو فرض كفايه بولغان عمللرنىڭ مشهورلرى (۱۵) در:
- (۱) شریعت علملکرىنى بىك کامل بلمك،
 - (۲) نادان كشىلرگه شریعت حكملىرىنى اۇيره تمك،
 - (۳) قرآننى كۆلگه بىكلەب بوتۇن قرآننى كورمىچى اوقۇرلق (حافظ) بولمق،
 - (۴) دنيا تركلىگى اۇچۇن آدمىلرگه ضرورى بولغان كسىلرنى قىلمق، (مثلا ايگن ايكمك، اۇيلر و كييملىكلر اشله مك كىبى)
 - (۵) هيچ ياردمچىسى بولماغان فقير وضعيف و قارت كشىلرنى تربيه قىلمق،
 - (۶) هيچ ياردم قىلۇر كشىسى بولماغان ضعيف آورولرغه خدمت و ياردم قىلمق،
 - (۷) يتيم قالغان بالالرنى تربيه قىلمق، (۸) آورولرنىڭ حاللىرىنى بلشه طۇرمىق،
 - (۹) ميتنى يوبوف كفنله مك، (۱۰) ميت كه دعا قىلمق اۇچۇن جنازه نمازى اوقۇمق،
 - (۱۱) قبر قازۇب ميتنى دفن قىلمق،
 - (۱۲) سلام بىرگان كشىگه قارشى سلام قايتارمق،
 - (۱۳) تۇچكرگاچ (الحمد لله) ديگان كشىگه (يرحمك الله) دىيۇب (تشميت) قىلمق،
 - (۱۴) پيغمبرمزمحمد عليه السلام نىڭ اسم شريفى ذكر قىلغاننده (صلوات) ئه يتمك
 - (۱۵) دشمان عسكرى آز بولغان وقتده عسكرلك قىلمق،

واجب عمللر (وبعض اختلافلى فرضلر)

- (واجب) ده فرض كىبى شریعتده قىلۇرغه بۇيۇرلمش عملدر. واجب عملنى قىلغان كشى ثوابلى بولۇر، عذر سز قىلماغان كشى گناھلى بولۇر، واجبلغينه اينانماغان كشى ايما نسز اوق بولماسده، زور گناھلى بولۇر. مؤمن ومسلمان بولغان كشىگه قیلو واجب بولغان عمللرنىڭ مشهورلرى (۴۰) در:
- (۱) يۇرت كىيره كلرندن آرتق اوتۇز سوملق چاماسى مالى بولغان كشى رمضاندىن سوڭ فقيرلرگه اوزى اۇچۇن وهم صبى بالالرى اۇچۇن (فطره) صدقهسى بىرمك،
 - (۲) يۇرت كىيره گندن آرتق اوتۇز سوملق چاماسى مالى بولغان كشى قربان عىدى كۇنلرنده اوزى اۇچۇن بر قربان چالمق،
 - (۳) احرام قىلۇب هم كعبهنى طواف قىلۇب وهم صفا ايله مروه طاولرى

- آراسنده سعى قىلۇپ يۇرۇب عمرندە بىر مرتبە عمرە حجىنى قىلىمق، (بو عمرە حجى فرض بولغان حجگە باشقەدر. قايسى آيدە قىلىنسىدە درستدر)
- (۴) عيد فطر وعيد قربان نمازىنى او قۇمق،
- (۵) ھر كۇن يەستو نمازندن صوكره (وتر) نمازىنى او قۇمق،
- (۶) ذوالحجە آيندە عرفە، عيد و تشرىق كۇنلرندە جماعت ايله او قۇلغان فرض نمازلرىنى او قۇب سلام بىرگاچدە (تكبير تشرىق) ئەيتمك،
- (۷) قراننى تجويد قاعدەلرىنە موافق ايتۇب درستلەب او قۇمق،
- (۸) قرانندەگى (۱۴) سجده آيتلرىنگ بىر سىنى او قۇغان كشى ھىم ايشتكان كشى (سجده تلاوت) قىلىمق،
- (۹) وعدە وعهد قىلۇپ ئەيتكان اشىنى اوتەمك، (وفاء عهد)
- (۱۰) الله تعالى نىگ اسمىنى تعظيم ايله (تعالى)، (تقدس) و (جل شأنه) دىيۇب ذكر قىلىمق،
- (۱۱) كىلەچك زماندە بىر اش قىلونى سۇيلەگانندە (ان شاء الله) قىلۇرمن دىمك،
- (۱۲) خاتۇن ايرىنە تىيشلى خىمتلرنى قىلۇب اطاعت قىلىمق،
- (۱۳) شاگرد استاذىنى الوغ كورۇب تعظيم قىلىمق،
- (۱۴) كوئلى ايله ھر كمكە خىر اشلرنى و ياخشىلىقنى تله مك (نصح خىر خواهلق)
- (۱۵) كۇچى يىتكان قدر آدمى و حيوانلرنى ھلاكلكدن قۇتقارۇرغە طرشمق، (تخليص)
- (۱۶) بىرلگان بولەك و ھىدىنەنى قبول ايتمك، (۱۷) بولەككە قارشى بولەك بىرمك،
- (۱۸) اوزىنە ياخشىلق ايتكان كشىگە ياخشىلق ايتمك، (مكافات)
- (۱۹) حلال طعاملى مجلسكە چاقرغان كشىنگ مجلسىنە بارمق (اجابت دعوت)
- (۲۰) اوزىنگ جبرى تيگان كشىدن عفو قىلۇب باھللە وىنى اوتنمك (استحلال)
- (۲۱) آلوچىغە ساتلق مالىنگ عىبلرىنى دە سۇيلەمك، (اختلافلى)
- (۲۲) ايمان اھلىنگ دىيادە راحتلگى و آخرتدە ايزگىلگى اۇچۇن قۇلندن كىلگان قدر خىدمت و ياردم قىلىمق، (خىدمت مليه)
- (۲۳) ايمانلى كشىنگ اشىنى ممكن قدر ياخشىلقغە يورامق، (حسنى ظن)
- (۲۴) مسافر كشى اۇيله، ايكندى و يەستو كىبى دورت ركعتلى نمازلرنى ايكشىرگنە ركعت ايتۇب قسقا، تۇب او قۇمق، (قصر رباعيه)

- (۲۵) بر مجلسده بر كشيگه قيلمآغان عيىنى قىلدى دىيۇب بهتان وافترا قىلنسه بلگان كشى حلقق ايله اول كشىنگ عيىبى يوقلغىنى سۇيله بآنى ياقلامق ،
- (۲۶) آچووى كىلگان كشيگه دين و عبادتینه ضرر كىلمسلك بولغانده اۇچ كۇن طۇلغاچ طشقى ياقدن بولسه ده، اوپكه سىنى بترمك ،
- (۲۷) موافق تىكده شى سۇراغانده اوزىنگ رضالغى ايله قز بالانى كىيه وگه طابشرمق ،
- (۲۸) احراملى كشيگه قىلو حرام بولغان اشنى قىلغان حاجى تىيشلى قربان و جزاسىنى اوتهمك ، (۲۹) كوركه م خلقلر ايله خلقلانمق ، (اخلاق حسنه)
- (۳۰) هر نرسه گه عبرت كوزى ايله قاراب عبرتله نۇب خلقلنى تۇزه تمك (اعتبار)
- (۳۱) قاضى و توره بولغان كشى مظلوملرنگ شكائيتىنى طكلا ب طوغرى حكم قىلمق ،
- (۳۲) عالم بولغان كشى بلۇر اۇچۇن سۇرالغان مسئله گه جواب بىرمك ،
- (۳۳) قضاغه قالغان نماز و روزه لرى اۇچۇن اوزى وفات بولغانچى وارثلرینه فدیه بىرو ايله وصيت ئەيتمك ،
- (۳۴) اوزى وفات بولغانچى، قالاچق مالندان وقتىنده بىرلمى قالغان زكات و عشرلرىنى اوتهمك ايله وارثلرینه وصيت ئەيتمك ،
- (۳۵) اۇستىنه حج فرض بولۇب ده، وقتىنده قىلا آلمى قالغان كشى وارثلرینه قالغان مالندان بدل حج قىلدرو ايله اوزى وفات بولغانچى وصيت ئەيتمك
- (۳۶) وارث بولغان كشىلر قالغان مالينىنگ اۇچ اولۇشدىن بر اولۇشى قدرىسى ايله مېتىنگ ئەيتۇب قالدراغان وصيتلرىنى اوتهمك ،
- (۳۷) انا و آنا بالالرىنه دين، عبادت و ادب اۇيره تمك يا اۇيره تدرمك ،
- (۳۸) محرم قرداش و طۇغانلر بر برسینه دوستلق قىلشمق ، (صَلِّه رَحِم)
- (۳۹) ايكى خاتۇنى بولغان كشى خاتۇنلرىنى تربيه ده و نوبتلر نده تىگزلك و عدلك قىلمق ،
- (۴۰) هر عبادتده واجب بولغان عمللرنى اوتهمك ، (مثلا نمازده (۲۲) واجب باردر ، حجده (۵) واجب باردر ، (عمره) ده (۴) واجب باردر .)

سنت عملر (واختلافلى واجبلىر)

(سنت) شول عملدركه پيغمبرمزمحمد صلى الله عليه وسلم اول عملنى كوب زمان قيلمشدر. ودخى اول عملنى قىلغان كشيگه ثواب بولور ديبوب سؤيله مشدر. حضرت محمد عليه السلام نىگ امتندن بولغان كشيگه سنت عملرنىگ هر قايسىنى قىلورغه طرشمق تيبشلىدر. سنت عملنى قىلغان كشى ثوابلى بولور، عذر سز قىلماغان كشى زور گناھلى بولماسده، قيامت كۇ ننده شلته گه تيبشلى بولور ودخى پيغمبرمزم حضرتلرنىگ شفاعتىنه لائق بولماس. مؤمن ومسلمان بولغان كشيگه قىلو تيبشلى بولغان سنت عملرنىگ مشهورلىرى (۷۰) در:

- (۱) هر بر ياخشى وايزگى اشلرنى (بسمله) ئە يتوب باشلامق،
- (۲) تۇچرگاندىن صوگ (الحمد لله) ديمك،
- (۳) ايمانلى كشىلرگه اۇچراغانده سلام بىرمك،
- (۴) آش اشارغه اوطۇرغانچى ايكى قولىنى يومق،
- (۵) آش اشاب بترگاندىن صوگده ايكى قولىنى يومق،
- (۶) اشارغه واپهرگه باشلاغانچى (بسمله) ئە يتمك،
- (۷) اشاب اچۇب بترگاندىن صوگ (الحمد لله) ديبوب الله تعالى گه شكر قىلمق،
- (۸) طعامنى اوطۇرۇب آشامق، (۹) آشنى اوگ قول ايله آلۇب آشامق،
- (۱۰) اچكانده كاسه نى اوگ قول ايله طۇتمق،
- (۱۱) چولمك، چىناياق و آغاچ صاوتلردن آشامق و اچمك،
- (۱۲) ايكمكدن تۇشكان والچقلرنى جيبۇب آشامق،
- (۱۳) كوبسنچه آر پايكمگى آشامق، (۱۴) آشدن اؤل وصوكره بر آزغنه طۇز قابمق،
- (۱۵) خاتۇنى وبالا چاغالرى ايله بر طابنده آشامق،
- (۱۶) سۇت، زمزم صووى وخوش ايسلى نهرسه بىرلگانده قبول ايتۇب آلمق،
- (۱۷) آق، يەشل وقارا تۇسلى كىيملر كيمك،
- (۱۸) كىيملرنى نجسدن صاقلاب پاك طۇتمق،
- (۱۹) كىيملرنى طوزغانچى كيمك، (۲۰) طوزغان كىيمنى فقيرلرگه بىرمك،
- (۲۱) نماز اوقۇغانده باشقە چالما كيمك، (۲۲) يۇقۇغه يانتقاندە طهارت ايله ياتمق،
- (۲۳) يۇقۇغه يانتقانچى مسواك ايله آغزىنى پاكلەمك،

- (۲۴) طهارة آغانده مسواك استعمال قىلۇب آغزىنى پاك تۇتمۇق،
- (۲۵) طاش آتقانچى يۇقۇدان تۇرمۇق،
- (۲۶) قرآن اوقۇر آلدنن اعوذ ئەيتىمك (استعاذه سنت مستحبە)
- (۲۷) فرض نمازلىرى جماعت ايله او قۇمۇق،
- (۲۸) فرض نمازنى او قۇر آلدنن اذان واقاه او قۇمۇق،
- (۲۹) نمازنى محلە مسجدندە او قۇمۇق،
- (۳۰) ايرتە، اۇيله، آخشام، يەستۇ و جمعه نمازلىرىنىڭ سنتلىرىنى او قۇمۇق،
- (۳۱) رمضانده تراويح نمازلىرىنى او قۇمۇق،
- (۳۲) تراويح نمازنده سورە فاتحه آرتنن قوشا قوشا قرآننى ختم قىلىق،
- (۳۳) رمضانده آز بولغان بر تە و لك قدر مسجدده عمر كىچروب (اعتكاف) قىلىق،
- (۳۴) رمضانده قۇياش بايغاچ آخشام او قۇغانچى آغز آچمۇق، (افطار)
- (۳۵) رمضانده طاش آلدنن سحر آشى آشامۇق (تَسْحَرُ)
- (۳۶) جمعه كۇنلرندە، ايكى عيد كۇنلرندە و عرفه كۇنندە (غسل) قىلىق،
- (۳۷) عيد فطر كۇنندە طاش آتقاچ قۇياش چقغانچى بر طاتلى طعام ايله (افطار) قىلىق،
- (۳۸) عيد قربان كۇنندە طاش آتقانن صوگ عيد نمازىنى او قۇغانچى روزه كشى كىبى هيچ بر طعام و صو قاپمىچى تۇرمۇق،
- (۳۹) عيد قربان نمازندن صوگ بر طاتلى طعام ايله ياكە قربان شوپاسى ايله (افطار) قىلىق، (۴۰) عيد كۇنلرندە ياخشى كىيىملر ايله كىيىنمك،
- (۴۱) آغزىنى ايسدن و طعامدن پاك تۇتمۇق،
- (۴۲) مېيىقنىڭ آغزغە كرۇرلك لرىنى كىسۇب قىسقارتىق،
- (۴۳) طرناقلىرىنىڭ آرتقلىرىنى كىسىمك، (۴۴) قولتق و قاسق تۇكلرىنى آلمۇق،
- (۴۵) ايرباللارنى اونچى يەشىنە قدر (ختنه) قىلىق، (سنتكە او تۇرتىق)
- (۴۶) خاتۇن قز بارماقلىرىنە قنا ياغنىق، (۴۷) ألوغ كشىلرنى ألوغلامۇق،
- (۴۸) كچكنە كشىلرگە شىفتلى و مرحمتلى بولمۇق،
- (۴۹) ياقن قرداشلىرىنى و كورشىلرىنى هم دوستلىرىنى چاقرۇب قوناق ايتىمك. (ضيافت) (۵۰) كىلگان قوناقنى قارشى آلمۇق، (استقبال)

- (۵۱) هر كمنی در جه سینه كوره التفات و حرمت قیلمق،
 (۵۲) كشی یورتینه كورگانچی رخصت صۇرامق (استئذان)
 (۵۳) كشی ایله كورشكانده قول طۇتشمق (مصافحه)
 (۵۴) تریبه قیلورغه كۇچی ییتەرلك بولغان كشی خاتۇن آلوب اؤیله نمك، (تاهل)
 (۵۵) ایرگه تییشلی خدمتلرنی قیلورغه قوتی ییتەرلك قز كییه وگه بارمق،
 (۵۶) طوینی خلقغه اظهار قیلوب مشهور ایتمك، (اعلان نكاح)
 (۵۷) طوی مجلسی اۇچۇن آش حاضر له مك، (ولیمه)
 (۵۸) آدمگه ضرر كیتره طۇرغان حیوانلرنی اوتۇرمك،
 (۵۹) ایمانسز كشیلرگه توفیق وهدایت ایله دعا قیلمق
 (۶۰) آچولانشقان كشیلرنی كیلشترۇرگه طرشمق، (اصلاح بین)
 (۶۱) اوزینه بولووینی استهگان اشنگ باشقه كشیگه بولۇوینه ده
 كوشلی راضی بولمق،
 (۶۲) اوزینه بولماوینی استهگان اشنگ باشقه كشیگه ده بولماوینی استه مك،
 (۶۳) اشانچلی محتاج كشیلرگه فائده آلمیچی بورچقه آقچه بیرۇب طۇرمق،
 (قرض حسن) (۶۴) عرب تلینی اؤیره نۇب یاخشی بلمك،
 (۶۵) خاتۇن قز جماعتینه هر بر طوغری ده رعایه ویاردم قیلمق،
 (۶۶) یۇرت كیكاشلرینی خاتۇنینه كیكاش قیلمق، (گرچه خاتۇنی
 بیرگان كیكاشلرننگ هر قایوسینی طۇتاقق بولماسه ده)
 (۶۷) یولغه و سفرگه یولداشلر ایله چقمق،
 (۶۸) عبرتله نمك اۇچۇن قبرلرنی زیارت قیلمق،
 (۶۹) آورو بولغانده طبیبغه كورسفتۇب دوا قیلمق، (تداوی)
 (۷۰) هر بر عبادتنی سنتلری ایله اوتهمك، مثلا طهارتده (۲۰) سنت باردر
 تیممده (۶) سنت باردر، غسلده (۱۰) سنت باردر، نمازده (۲۵) سنت
 باردر، روزه ده (۶) سنت باردر. حج قیلۇده (۱۰) سنت باردر.

مستحب عمللر (وبعض سنن زوائد)

(مستحب) شول عمللرگه پیغمبرمزمحمد علیه السلام اول عملنی كوپ
 وقتلر ده قیلمشدر. ودخی اول عملنی قیلغان كشیگه ثواب و برکت

- (۲۰) طابندە طعامنى اوز آلدندىن غنە آلۇب آشامق ،
 (۲۱) آش حاضر بولغاندە نماز او قۇغانچى آشنى آشامق ،
 (۲۲) طعامنى صووتۇب آشامق و اچمىك صونى صووتۇب اچمىك ،
 (۲۳) ميت چققان اۇيگە ياكە باشقە بر آفت بولغان اۇيگە آش ييبەرمىك ،
 (۲۴) ودخى جۇندن و قلدىن اشلەنگان كىيىملر كىمىك ،
 (۲۵) كىيىملرنى كىگانە ، اۆل اوڭ قولغە واوڭ آياقغە كىمىك ،
 (۲۶) كىيىملرنى سالغاندە اۆل صول قولدىن وصول آياقدىن صالحق ،
 (۲۷) ياشغا كىيىملرنى جمعه كۇن كىمىك ،
 (۲۸) كىيەچك كىيىمنى برر قات سلكۇب كىمىك ،
 (۲۹) قارالغان كىيىملرنى يووب كىمىك ،
 (۳۰) كىيىملرنى سالغاچ تۇرۇب قويىمق ،
 (۳۱) يۇرت يىرنى چوب چاردن و تىرسىدن پاك طۇتمق ،
 (۳۲) آياق كىيىملرنى او طۇرۇب كىمىك ،
 (۳۳) كىچ بولغاچ قابقا وايشكلرنى (بىسلە) ئەيتۇب بىكلەمك ،
 (۳۴) وھم ترەزە پردەلرنى تۇشمىك ،
 (۳۵) يۇقۇغە ياتاقچ ياصدىق ويورغانلرنى برر قات سلكىمىك ،
 (۳۶) يۇقۇغە ياتقانچى اوتلرنى سوندىرمىك .
 (۳۷) يۇقۇغە ياتقانچى يانندە غى كشىلرگە تىيشلى و صىنلرنى ئەيتىمىك ،
 (۳۸) يۇقۇغە ياتقانچى دعالر قىلىمق و توبە استىغفار قىلىمق ،
 (۳۹) يۇقۇغە ياتقانندە يۇزىنى قبلەغە قاراتۇب آياغىنى مشرق طرفىنە
 صوزۇب قرن ياتمق ،
 (۴۰) آتا و اناسى ايلە از بولغاندە هر آتاندە بر مرتبە كورشۇب خىر دعالر يىنى ائىق ،
 (۴۱) اوزىدىن الوغ طوغانلرنى آتا و اناسى كىبى ياقن كورمىك ،
 (۴۲) اوزىدىن كچكنە طوغانلرنى اوز بالاسى كىبى ياقن كورمىك ،
 (۴۳) آتا و اناسىنىڭ دوستلرنى دوست و ياقن كورمىك ،
 (۴۴) خاتۇن ايرىنىڭ قرداشلرنى ياقن كورمىك ،
 (۴۵) اير خاتۇنىنىڭ قرداشلرنى ياقن كورمىك ،
 (۴۶) عقللى و كوركەم خلقلى كشىلر ايلە يولداش و مجلسدەش بولمق ،
 (۴۷) ياقن قرداشلرى و دوستلرى ايلە كورشكاندە آچق يۇزلى بولمق ،
 (۴۸) قول ايلە كورشكاندە باش بارماقلىرىنىڭ تۇبلىرىدىن طۇتۇشۇب كورشىمىك ،

- (۴۹) اوّل مرتبه كورشكان كشىنك اسىمنى و نسلينى صۇراشمق،
- (۵۰) دوست و ياقن كورگان كشىلرينه اولاقده عىبلرينى اشكلامق،
- (۵۱) دوستلرينه اولوزينك حلال خاتۇنينه كوركەم كورنمك اۇچۇن ياخشى كىيملر كىمك، (۵۲) كوزگى گەقاراب كىلىش و قىياقتىنى تۇزەتمك،
- (۵۳) خاتۇن ايرينه كوركەم كورنمك اۇچۇن زىنتلى كىيملر كىمك،
- (۵۴) كىيملرينه خوش ايسلى نرسەلر سۇرتمك، (تَعَطْر)
- (۵۵) كوزگە فائدهلى سورمەلر طارتمق، (اكتحال)
- (۵۶) ايرلر صاچ و صاقالرينه قزغلت قناسۇرتمق، (اختضاب)
- (۵۷) صاچىنى و صاقالىنى و ميبىقلرينى طاراب و مايلاپ كوركەم ايتۇب طۇتمق،
- (۵۸) صاچنى كىتەرتمك يا قسقاتمق
- (۵۹) يۇزىنى باشىنى و قوللرينى دائماسۇرتۇب و يوۇب پاك طۇتمق،
- (۶۰) طرناقلرينى، صاچلرينى و باشقە تۇكلرينى يىرگە كومۇب قويتمق،
- (۶۱) ايزگى و تقوى كشىلرنىك ايزگىلكلرينى يارانۇب دوست كورمك،
- (۶۲) ايزگىلك يولنده بولغان كشىگە قولندن كىلگان قدر ياردم قىلمق،
- (۶۳) مظلوم يعنى جبرلەنگان كشىلرگە جبردن قۇتقارمق اۇچۇن ياردم قىلمق، (معاونت)
- (۶۴) سوزى صىغان كشىلرنى وعظ قىلۇب دىنگە يادنياغە فائدهلى اشلرگە كوندرمك،
- (۶۵) اوزينه آرتق ضرر كىلمسلك بولغانده ممكن قدر هر كمگە ياردم قىلمق،
- (۶۶) اوزىنىك عىبلرينى و گناهلرينى كشىدن ياشرمك،
- (۶۷) باشقە كشىنىك عىبلرينى ده كشىگە بلگرتودن صاقلانمق،
- (۶۸) آداشقان كشىگە يول كورسەتمك، (اراءة طريق)
- (۶۹) قايغو ايرشكان كشىنى شادلاندرۇب يوواتمق، (تعزیه و تسليه)
- (۷۰) اوزينه بر قايغو و ضرر ايرشسه (ترجيع) قىلمق، يعنى (انا لله و انا اليه راجعون) دىمك، يعنى (تحقيق بزلر الله تعالى نكىمزلر و تحقيق بزلر (هر قايومز) الله تعالى گە قايتاچقلمز)
- (۷۱) ناحق بلا ايله بلالەنگان كشىگە حلقق ايله شفاعت قىلمق،
- (۷۲) گناھلى كشىلرگە خدا توفيق بىرسۇن دىيۇب خىر دعا قىلمق،
- (۷۳) ايزگى و ثوابلى عمللرنى كشىگە بلگرتىمىچى ياشرۇنده قىلمق،
- (۷۴) وعظ مجلسنده او طۇرۇب وعظ طكلامق،

- (۷۵) جنازه اوزغانده آياق اوره طۇرمىق (گرچه هيت ايمانسز كشى بولسه ده)
- (۷۶) محتاج كشيگه كيره كلى بولغان يۇرت نرسه لر ينى حقسز بىرۇب طۇرمىق (عاريت)
- (۷۷) مسجد، مدرسه و مکتب كىي دىن اۇچۇن كيره كلى بولغان نرسه لرگه آقچه صرف قىلمق ياكه خدمت ايتمك،
- (۷۸) چيشمه قاراتو يول تۇزه تو و كوپر سوقترو كىي آدم لرگه فائده لى بولغان اشلر اۇچۇن آقچه صرف قىلمق ياكه خدمت ايتمك،
- (۷۹) آدم لرگه فائده لى آغاچلر او طۇرتمق، (۷۷) يوللرده اوڭغاي سزلىق ايتنه طۇرغان طاشلرنى آلۇب چىتكه طاشلامق، (اماطه اذا)
- (۸۰) اير بالاسى طوغان كشى ايكي قوى وقز بالاسى طوغان كشى بر قوى (عقيقه) قربانى چالۇب ايتىنى فقراغه بىرمك،
- (۸۱) طوغانينه يىدى كۇن طولغاندن صوڭ بالانگ صاچىنى كىتەرۇب، صاچى آورلغى قدر آلتۇن ياكۇمش صدقه بىرمك،
- (۸۲) يىدنچى كۇننده بالاغه برياخشى اسم قوشمق،
- (۸۳) كىسكه ايرته طۇرۇب چقمق،
- (۸۴) ساتو آلو معامله سىنى يىكلك و باترچىلىق ايله قىلمق،
- (۸۵) حلاللگى شبهه ماللرنى آلودن صاقلانمق.
- (۸۶) ساتوچىسى ساتقانينه او كنۇب كىرى قايتارو و ينى اوتنسه، فائده آلماقچى قايتاوۇب بىرمك، (اقاله)
- (۸۷) بر نرسه نى ساتقاندىن صوڭ آلوچىسى او كنۇب كىرى قايتارماقچى بولسه اوزى ساتقان بها ايله كىرى قايتارۇب آلمق، (اقاله)
- (۸۸) يولداشلر ايله سفرگه چقغانده آرادن برسىنى باش ايتۇب صايلامق،
- (۸۹) حيوانغه آتلانۇب يا آرباغه او طۇرۇب بارغان كشى طاو منگانده آتندن وآرباسندن تۇشمك،
- (۹۰) رمضانده سفرده بولغان كشى روزه سىنى قضاغه قالد رما سقه طرشمق،
- (۹۱) سفردىن ويولدىن قايتقان كشى بالا چاغاسينه و ياقن قرداشلر ينه (كوچكان آش) و بوله كلر آلۇب قايتمق.
- (۹۲) بورچ بىرۇب طۇرغان كشى بورچىنى ممكن قدر كۇتمك،

- (۹۳) بورچ ألغان كشى بورچىنى ممكن قدر تيزرەك اوتەرەكە طرشمق،
 (۹۴) دولتسنگ چاماسىنى كشىدن ياشرمك. (ستر ذهب)
 (۹۵) خدا بىرگان دولت و نعمتى چاماسىنى ئەيتىمىچى خلقغە اظهار قىلىق،
 (تحدیث نعمت)
 (۹۶) زور راق ماللرنى ايكى شاهد الدنده صاتمق هم آلمق، (اشهاد مبايعه)
 (۹۷) كىفى و طبيعتى بۇزغان كشى كوب آشا و دن صاقلانمق، (حميه، احتتام)
 (۹۸) بورچ بىروچى بورچ آلوچىدن بر كاغدگە قول قويدرۇب هم ايكى
 شاهد الدنده يازدۇب آلمق،
 (۹۹) كشى تهمت و ياوزگان قىلۇرلق بىرلرەدە يۇرودن صاقلانمق،
 (۱۰۰) اولگان كشىنى ماقتاب سۇيله مك،
 (۱۰۱) قران او قۇب و نفل عبادتلىر قىلۇب ثوابىنى ميتلرگە باغشلامق،
 (۱۰۲) آش و صو صاوتلرىنى قاپلاب قويمق،
 (۱۰۳) هر اشده صبرلق و آقرنلق ايله اش قىلىق، (تأنى)
 (۱۰۴) هر نرسەگە و هر كشىگە يۇمۇشاق كو شكلى و مرحمتلى بولمق (حلم)
 (۱۰۵) مالينسگ بار قدرينه سۇينۇب قناعت قىلىق،
 (۱۰۶) هر اشده اۇ ياتلى و ادبلى بولمق، (حيا)
 (۱۰۷) قوناق صيلاغانده طعامنى و شربتنى اول اولوغلرغە بىرمك،
 (۱۰۸) اوزى بىك هوالى و متكبر كشىگە قارشى تكبرلك كورسەتمك،
 (۱۰۹) كىيە و بولاچق كشى آلاچق قزىنى يراقدن قاراب كورمك (سنت مستحبه)
 (۱۱۰) اهل اسلامغە فائدى شريعتكە موافق بولغان (بدعت حسنه لىر) چغارمق
 (۱۱۱) اهل اسلامغە فائده لى بولغان (بدعت حسنه) لرنى قىلىق،
 (۱۱۲) نيندى قومدن بولسدهده قومى آراسنده درجەسى الوغ كشىنى
 حرمت و تكريم قىلىق، (اكرام كريم قوم)
 (۱۱۳) سفرگە چقغانده و بر اش باشلاغانده ياخشى كشىلرگە اۇچراو
 و ياخشى اشلرگە طوغرى كىلو ايله ياخشىلىقغە يوراب فاللانمق، (تفأل بالخير)
 (۱۱۴) آرونى ان شاء الله ترلۇرسگ دىيۇب شادلاندرمق،
 (۱۱۵) اوق آتشۇب عسكر بولۇب اوينامق،
 (۱۱۶) آت ايله صوغش اوينلرىنى اوينامق،
 (۱۱۷) يتيم قالغان بالالرغە شفقت و مرحمت قىلۇب آنلرنى شادلاندرمق،

- (۱۱۸) فقير طۇل خانۇنلرغە مرحمت و ياردم قيلمق ،
 (۱۱۹) فقير قارت ، قارچق وضعيف كشيلىرگە خير واحسان قيلمق ،
 (۱۲۰) خانۇنى قز بالا طاوويىنە، بركت اميد ايتۇب سۇيىنىمك ،
 (۱۲۱) قز بالالرىنە شفقت و مرحمتنى آر تغراق قيلمق ،
 (كوئىللىرى تۇشكىكى بولغانغىلى اۇچۇن)
 (۱۲۲) ياشى اون بيشكە ييتۇب بالغ بولغان كۇنى غسل قيلمق ،
 (۱۲۳) هوشى كيتۇب يا ايسرۇب هوشسىزلانۇب ياتقان كشى آينىغاندن
 صوئ غسل قيلمق ،
 (۱۲۴) يازو يازارغە و يازونى كوركەم ايتۇب يازارغە اويرەنىمك ،
 (۱۲۵) هر عبادتنى مستحب بولغان عمللىرى ايله اوتەمك ، مثلا نمازده مستحب
 بولغان (۲۰) مستحبىك هر قايسىنى ادا قيلمق كىبى .

مباح عمللر ❖ ❖ ❖ حلال اشلر

(مباح) شول عملدركە اول عملنى قىلودە ، قىلماودە درست و حلالدر . مباح
 عمل بندەنگ اوز اختياردەدر: تلەسە قىلۇر ، تلەمەسە قىلماس . آنى
 قىلغان كشى دە ، قىلماغان كشى دە ، ثوابلى دە بولماس گناھلى دە بولماس .
 مؤمن و مسلمان بولغان كشىگە مباح و حلال بولغان اشلرنىك حسابى
 يوقدر ، حرام و مكروه بولماغان اشلرنىك هر قايسى مباحدر . مثلا (اوطۇرو ،
 طۇرو ، يۇرو ، ياتو ، يۇقلاو ، حلال طعاملرنى آشاو ، اچو ، ضررسز
 سوزلرنى سويلەو ، هر برگناھسىز و ضررسز اشلرنى قىلو) كىبى شريعتدە
 بۇيۇرلماغان هم طيىلماغان اشلرنىك هر قايسى مباحدر . مثلا اۇشبو
 توبەندە ترتيب ايله سانالمش اشلرنىك هر برسى مباحدرلر:

- (۱) حلال طعاملرنى طويغانچى آشامق ، (اما طويغاندن آرئغى حرامدر)
- (۲) حلال اچملىكلرنى طويغانچى اچمك ،
- (۳) ايمانسىز كشيلىر پشركان پاك اشلرنى آشامق ،
- (۴) الله تعالى نىك بعض پيغمبرلرىنە و بعض كتابلرىنە اشانا طۇرغان ايمانسىز
 كشيلىر بوغازلاغان حيواننىك ايتىنى آشامق ، (ذبيحهء كتابى)
- (۵) اش سنكدرمك اۇچۇن ايسرتمى طۇرغان صۇسلالرنى اچمك ،
- (۶) ايسرته طۇرغان يۇزم صوو ندىن ياصلغان سرىكەنى اچمك (خل خمر)

- (۷) طۇز كولىنە تۇشۇپ طۇزغە ئەيلەنگان اولە كسەدن بولغان طۇزنى قايمىق،
- (۸) اشانچىلى (طىيب) نىڭ سوزى بويىچە ضرورى بولغاندە شفا اۇچۇن حرام طعام و حرام اچملىكلر ايله دوالانمىق،
- (۹) كىيىك حيوانلرنى ايتى، مايى، جۇنى، تىرىسى يا سۇيەگى ايله فائىدەلانمىق اۇچۇن اوتۇرۇپ اولامىق، (صيد) (۱۰) حيوانلرنى پىچترىك،
- (۱۱) خاتۇن قز، بويى دە آرقاوى دە يەك كىيىملر كىمىك، (اما ايرلرگە حرامدر)
- (۱۲) ايرلر آرقاوى جب بولۇپ بويى يەك بولغان كىيىملرنى كىمىك، (آدراس و بىقصاب كىيى)
- (۱۳) يەك قماچ ايله طشلانغان مندەر، ياسدق و كىيز كىيى نرسەلرنى استعمال قىلمىق،
- (۱۴) كۇمۇشلى يىرىنە قول تىيرىمىچى كۇمۇش بىزەكلى صاوتلرنى استعمال قىلمىق،
- (۱۵) خاتۇنلر آلتۇن و كۇمۇش زىننلر ايله بىزەنمىك،
- (۱۶) صاوتلرنى آلتۇن و كۇمۇش و آق قورغاشن ايله يالتراتمىق، (تمويه)
- (۱۷) ايرلر كۇمۇش يۇزۇك، كۇمۇش كىرىلبا و كۇمۇش بىزەكلى قىلچ كىمىك،
- (۱۸) ضررسز سوزلرنى سۇيەشمىك، (۱۹) عبرتلى و وعظلى كۇيلى شعرلر او قۇمىق،
- (۲۰) عبرتلى و وعظلى شعرلرنى طگلامىق،
- (۲۱) اوزرىنە يابركشىگە ظلم قىلدىرماس اۇچۇن، يالغان سوز سۇيەلمىك،
- (۲۲) دشمانلانشقان كشىلرنى كىلشترىك و دوستلاندىرمىق. اۇچۇن يالغان سوز سۇيەلمىك،
- (۲۳) صوغشە دشمان عسكىرىنى الداىق اۇچۇن يالغان سۇيەلمىك، (اۇشبو (۳) اورندىن باشقە اورنلردە يالغان سۇيەلمىك حرامدر)
- (۲۴) جبر قىلوچى كشىدىن زارلانۇپ غىبت قىلمىق، (شكائىت)
- (۲۵) ضررى تىيە طۇرغان كشىدىن صاقلانسۇنلر اۇچۇن، آنىك اوساللىقلىرىنى كشىگە سۇيەلمىك، (ذكر فاجر و ظالم)
- (۲۶) كم ايكانلىگىنى هېچ آشلا تىمىچى بركشىنىڭ عىبلرىنى سۇيەلمىك،
- (۲۷) فلان اول كشىلرى يافلان قوم دىيۇپ بركشماننىڭ عىبلرىنى سۇيەلمىك،
- (۲۸) اوساللىق ايله آچو كىترگان كشىنى خلقىسز، اۇياتسز، احمق و نادان دىيۇپ ئەيتىمىك،
- (۲۹) حق سوزلر ايله آزار اويۇن كۇلكىلى سوزلر سۇيەلمىك (مزاح و مطايبه)

۳۰) ياخشى كشيلىرگە قزغۇب اوزى دە شول ياخشى كشيلىر كىبى بولۇرغە
 ھوسلەنمك،
 (غېطە)

۳۱) ضرور بولغاندە تىشلىرىنى كۇمۇش، آلتۇن، ياباشقە نرسە ايلە ياماتىق،

۳۲) ضرور بولغاندە قۇرساقداغى بالانى ياروب آلمق،

۳۳) كم آرتق بها بىرسە شوگما صاتمىق، (آراچ = تورغ) (بيع من يزىد)

۳۴) يۇرتلر، ييىرلر، آغاچلر كىبى جانسىز نرسە لىنىگ صورتلىرىنى ياسامق،

۳۵) دوا قىلو اۇچۇن عذر سببىلى عورت ييىرلرگە قارامق،

۳۶) اوز خاتۇنىنىگ يا ايرىنىگ جىمىع اعضاسىنە كوز تۇشمك،

۳۷) محرم قىرداش بولغان خاتۇنلرنىگ موينلرىنە وبلە كلرىنە و بالىلرلىنە قارامق،

۳۸) ناحرم بولغان يات خاتۇنلرنىگ يۇزلىرىنە ھەس و قزغودن باشقە كوز

تۇشمك، (اما ھوس و قزغو ايلە قارامق حرامدر)

۳۹) ايرلرنىگ تەنلرىنىگ كىندىكىن يوغارى و تىزلردن توبان بولغان ييىرلرىنە

كوز تۇشمك،

۴۰) عدللك قىاۇرغە قولدىن كىلۇرلك بولۇب دولتلى و قوتلى بولغان كشى

زندان سانلانمىق نىتى ايلە ايكى، اۇچ يادورت خاتۇن آلمق، (دورتدن

آرتۇغى حرامدر) (اما عدللك قولدىن كىلمەسلك و ياخشى تربىيە

قىلا آلماسلىق كشىگە ايكى خاتۇن آلمق دە درست توگلدن)

۴۱) شرىعتچە سبب بولغاندە خاتۇنىنى آيرىمق، (طلاق)

۴۲) خاتۇن قز يۇرت اچىندەگى مونچاغە كىرمك، (استحمام)

۴۳) رمضان آيندە مسافر بولغان كشى روزەسىنى تۇتمىچە قضاغە قالدىرمق،

۴۴) مسافر كشى چىتىگىنە اۇچ تاو لك طولغانچى مسح قىلىمق،

۴۵) ايتى حلال بولغان حيوانلرنىگ ايتلىرىنى سۇتلىرىنى و يىمىرقالرىنى اشامق،

۴۶) ايسىرتىمى تۇرغان و تەنگە آغو، وضو ايرىشدرمى تۇرغان ھر بر

آشلق، اۇرلق و اولەنلرنى اشامق،

۴۷) ايسىرتىمى تۇرغان و تەنگە آغو وضو بىرمى تۇرغان پاك صو

و شىرتلرنى اچمك،

۴۸) اوز اىگىلىگىندە او سكان اشلقنى بهاسى كوتەرلىگانچى صاتمى تۇرمق،

۴۹) آلاچق بورچ اۇچۇن كىتىرۇب تولەگانچى بر نەرسە (رهن) اۇب تۇرمق،

۵۰) آچلقدن ھلاك بولۇر درجەگە كىلىگاندە حرام طعاملرنى اشامق،

۵۱) اچلقدن ھلاك بولۇر درجەگە كىلىگاندە كشى طعامىنى اۇب براز

اشامق، (گرچه طعام اییه سینک او زندن رخصت صۇراما سەدە) لکن صۇرامق ممکن بولغاندە صۇرامیچی آلۇب آشامق درست توگلدەر. (۵۲) رزقى اۇچۇن اش و کسب ایله شغللە نہ آلمیچی سبق او قۇتو ایله شغللەنگان کشى او قۇتقانلغى اۇچۇن معاشلق وظیفه و حق آلمق. (اجرە)

حرام ظلمى و حرام غیر ظلمى

(حرام) شر یعتدە بیک قاتی طیلمش عملەر که آنی قیلو هیچ درست توگلدەر. حرام عملنى قیلغان کشى بیک گناھلى بولۇر. گناھ بولو و نندن قورقۇب قیلمی قالغان کشى ثوابلى بولۇر. قارشىلىق ایله حرامنى حلال دیگان کشى ایمانسىز بولۇر. حرام عمل ایکی تۇرلیدر: حرام ظلمى و حرام غیر ظلمى. حرام ظلمى قیلوچی کشینک او زندن باشقە کشىگە دە ضررى و زیانى تیبە طۇرغان حرامدر. مثلاً: کشى او تۇرمک و سببسىز قینامق و یمان تل تییرمک و کشى مالینى اوغرلاب یا طالاب یا که آلداب آلمق کبى در. حرام غیر ظلمى قیلوچینک او زندن باشقە کشىگە ضرر و زیانى تیمیچی قیلوچینک او زینه گناھ کیتره طۇرغان حرامدر که آندە باشقە کشىنگ حقی یوقدر. مثلاً: حرام طعاملرنى اشامق و حرام اچملىکلرنى اچمک کبى، حرام ظلمى ایله حرام غیر ظلمى نىک آیرمالرى شولدر، که حرام ظلمینى قیلغان کشى صوگندن او کنۇب الله تعالى گە توبە قیلسە دە، ضرر و زیان ایرشکان کشى راضى بولمیچی طۇرۇب الله تعالى اول کشینک گناھینى عفو ایتمیە چکدر. اما حرام غیر ظلمینى قیلغان کشى صوگندن او کنۇب اخلاص ایله الله تعالى گە توبە قیلسە، الله تعالى اول کشینک گناھینى شول ساعت عفو ایتودە احتمالدر. مثلاً بر کشینک مالینى اوغرلاب یا طالاب آلسە، اول کشى صوگندن او کنۇب نى قدر توبە قیلسە دە، مال اییه سنى باحله تۇب رضالغینى آلمیچی طۇرۇب الله تعالى انک گناھینى عفو ایتمیە چکدر، چۇنکه عفو ایتسە، مال اییه سینە جبر و ظلم کبى بولادر. اما بر تۇرلى حرام طعامنى یا حرام اچملىکنى اچکان کشى قای وقت او کنۇب اخلاص ایله گناھندن تمام توبە قیلسە، شول ساعت الله تعالى انک گناھیسنى عفو ایتمک احتمالدر. چۇنکه بو مسئله دە هیچ کمگە جبر و ظلم یوقدر. الله تعالى غفور و رحیمدر. اخلاص ایله توبە قیلغان کشىلرنک توبەلرینى قبول ایتونى وعدە قیلمشدر.

حرام ظلمی بولغان عملر: ❦

مؤمن و مسلمان بولغان كشيگه قیلووی (حرام ظلمی) صانالغان عملر نڭ
مشهورلری (۹۵) در:

(۱) اوزگرنی اونورورگه قصد قیلماغان كشیننی اونورمهگن.

(۲) كشینگ بر اعضاسینی كیسۇب یا صوغۇب ایمگاتمهگن،

(۳) هیچ بر حیواننی اونته یاندرماگن، (تعذیب بالنار)

(۴) هیچ بر فائدهسینی او یلامیچی آدمگه ضرری تیمی تۇرغان حیوانلرنی

اونورۇب جان قیماگن، (۵) حیوانلرنڭ یۇزیننه صوقماگن،

(۶) كیرهك كشی بولسۇن كیرهك باشقه حیوان بولسۇن جان اییهسینه

هیچ ظلم قیلماگن، (۷) هیچ بر كشینگ مالینی اونورلاب آلماگن، (سوقه)

(۸) هیچ بر كشینگ مالینی طالب آلماگن، (غصب)

(۹) اییهسی معلوم بولغان مالنی اییهسینه طابشرمیچی اونورگنده طۇتماگن،

(۱۰) صاتوده یا آلوده اونچوده خیانت قیلۇب كشی مالینی اونورمالسگنغه

قاتشدرماگن، (خیانت)

(۱۱) ناچار وبۇزۇق مالنی آلداب یاخشی مال بهاسندن صاتماگن، (غش)

(۱۲) بیرهچك بورچلرگرنی توله میچی اونورگنده قالدیرمهگن،

(۱۳) قولسگنغه امانت ایتۇب بیرلگان مالنی اونورگنغه آۇب قالماگن،

(۱۴) قۇرساقداغی جانلی بالانی دارو و آغوايله اونورمهگن، (بالا تۇشومهگن)

(۱۵) یتیم بالانگ ماللرینی اونورگنغهگن، (اکل مال یتیم)

(۱۶) خدمت ایتگان كشینگ حقینی خدمتی تمام بولغاچده بیرمیچی اونور

قولسگنده طۇتماگن،

(۱۷) صوكبی هر كمگه اورتاق بولغان مالنی بر كشيگه اوصاللق ایله

آلدیرمی طۇرماگن،

(۱۸) یالغان سۇیلهب هر كشيگه ضرر كپتومهگن، (كذب ضار)

(۱۹) بۇزۇق آچه صوغۇب یاخشی آچه اوریننه كشيگه بیرمهگن،

(۲۰) هیچ بر كشینگ عیبلیرنی بلورگن طرشۇب تیکشومهگن، (تجسس)

(۲۱) هیچ بر كشینگ عیبلیرنی كۇیلهب بیتلهب ئدینمهگن، (هجو)

(۲۲) كشی آلدنده بر كشینگ عیبلیرنی اونورینه ایشدرۇب سۇیلهمهگن (سب)

(۲۳) اوزی یوغنده ده هیچ بر كشینگ عیبلیرنی سۇیلهمهگن، (غیبت)

- (۲۴) كشىنگ عىبلى يىرلىرىنى اشاره قىلۇپ يا اچۇب كورسەتمەش،
- (۲۵) بر كشى حقنەدە ھىچ يوق عىبلىرىنى بارايتۇپ سۇيىلەمەش، (بەتان وافترا)
- (۲۶) اولگان كشىنگ ھىچ بر عىبلىرىنى سۇيىلەمەش،
- (۲۷) كشىنگ سۇيىلەشۈيىنى و قىياقتىنى قىلىنۇپ كورسەتۇپ خورلاماش، (مسخرە) (۲۸) مېتىنگ تىنىنى كىسمەش ھم صندرماش،
- (۲۹) مۇمن كشىنى ايمانسىز دىيۇپ سوكمەش، (تكفير)
- (۳۰) كشىنگ آتا آناسىنى و نىسلىنى قباحت سوزلر ايله سوكمەش،
- (۳۱) زناقىلووى حق بولماغان كشىنى زناچى دىيۇپ سوكمەش، (قذف بالزنا)
- (۳۲) شېبە ايله اوز خاتۇننىگزدن طوغان بالانى مېنم بالام نوگل دېمەش،
- (۳۳) عىبسىز كشىنى ظالم تورە لرگە چاغۇب عىبلى ايتۇپ سۇيىلەمەش، (سعايت)
- (۳۴) ايرلى خاتۇنلى كشىلرنىگ آراسىندە سوز يۇرتۇب آلرنى بر برسېنە دشمانلاندرماش،
- (۳۵) بر كشىنگ اىكنچى بر كشى حقنەدە سۇيىلەگان سوزىنى سۇيىلەنمىش كشىگە بارۇپ ئەيتىمەش، يعنى سوز يۇرتىمەش، (نېمىمە)
- (۳۶) اىكى دشمان آراسىنە كرۇپ ھر اىكىسىنە اوزلرنچە سۇيىلەمەش، (ذوالوجھين)
- (۳۷) اىكى دوست كشىنگ آرالرىنى بۇزوب دشمانلاندرماش،
- (۳۸) حيوانلرنى قۇتۇرتۇپ بر برسى ايله صوغشدرماش، ھم سۇزىشدرمەش،
- (۳۹) كشىگە ناچار قوشما آلر چقارماش و قوشما آت ايله آتاماش، (تنباز باللقب)
- (۴۰) ياشرۇپ سۇيىلەشكان كشىلرنىگ سوزلرىنى اوزلرىنە بلسگرتىمىچى طىكلاماش، (تسمع)
- (۴۱) سوز سۇيىلەۋچى كشىنگ سوزىنە آرقلى تۇشۇپ قارشى كىلۇپ سوزىنەن طوقتاتماش، (مراء)
- (۴۲) فائەسىز سوزلردە اۇستۇن چقمق و اوز سوزىگىنى آستىدە قالدردماق اۇچۇن سوز كۇرەشترمەش، (جدال)
- (۴۳) بر كشىنگ ھىچ كىمگە ضررى تىمى طۇرغان ياشرۇن سرىنى خلقغە بلسگرتىمەش، (افشاء سر)
- (۴۴) وصيت ئەيتىن ايله يا كە ھبە قىلو ايله يا كە يوق بورچنى بار دىيۇپ اقرار قىلو يا سند يازۇپ بىر و ايله يا كە باشقە بر حيله ايله وارثلرگە قالاچق مالگىزنى كىمتۇرگە طرشماش، (اضرار فى الوصية)

٤٥) صدقه صۇراغان يا بريۇمۇش صۇراغان كىشىنى سوكمەشز و آشما قاتى

سوز ئەيتمەشز، (نهر سائل) (٤٦)

٤٦) كىشىگە گرچه اويناب بولسە دە، قىلچ، پىچاق و كوسەك ايله كىزەنمەشز،

(تشهیر سلاح)

٤٧) بالالركزنى و خاتۇنكزنى و خدمتچيلركزنى كچكنە گنە عيبلرى

اۇچۇن قاتى سوكمەشز،

٤٨) بالالركزغە، خاتۇنكزغە و خدمتچيلركزگە كۇچلرى يىتمسلك اشلر قوشماشز،

٤٩) بيك كچكنە بالانى ايمچە كدن آيرمق اۇچۇن يا باشقە بر اش اۇچۇن قىنماشز،

٥٠) خدمتچيلركزنى و قول آستكز دە بولغان كشىلرنك هيچ برسىنى قىنماشز،

٥١) ضررلى اشلر قىلۇب كور شيلركزنى رنجتمەشز، (اذا جار)

٥٢) سلام بىرگان كشىگە يا بر سوز ئەيتكان كشىگە جواب بىرمىچى

يۇزكزنى دوندرمەشز، (اعراض)

٥٣) بر اشنى قىلۇرغە نيتكز بولماغاندە آلداب قىلۇرمن دىيۇب،

وعدە قىلماشز، (عهد كاذب)

٥٤) ايمانلى كشىنك اشىنى يمانلقغە يوراب هيچ بر دليلىسز ياوز گمان

قىلماشز، (سوء ظن) ٥٥) كشىنك اۇبى اچىنە رخصتسز قاراشز،

٥٦) هيچ بر خاتۇن و قزنى كۇچلەب و جبرلەب اعضالرينە قول تىيرمەشز،

٥٧) كشى اۇبىنە رخصتسز كىنە تەدن كىلۇب كرمەشز،

٥٨) رخصتسز كشىنك ياشرۇن خطىنى او قماشز،

٥٩) گواهلغكز حق بولا طۇروب گواهلغكز دن طاكماشز، (كتم شهادت)

٦٠) گواهلغكز بولماغاندە يالغان گواھلىق بىرمەشز، (شهادت زور)

٦١) اوزكز حقلق طرفندە بولماغاندە محكمەگە بارۇب دعوى قىلشماشز،

(خصومة بالباطل) ٦٢) كشىگە جبر و ظلم ايتوچىنك ظلملغىنە ياردم قىلماشز،

٦٣) شريعتكە خلاف حكم ايتۇب هيچ بر كشىگە ضرر كىترمەشز،

(مثلا وارثلرگە مال بۇلۇدە يا باشقە حكمدە)

٦٤) بها قويارغە تعيين قىلنغاندە ظلملىق ايله بر نرسەنك بها سىنى

قيمت يا آرزان قويۇب هيچ بر كشىگە ضرر كىترمەشز،

٦٥) خلق آراسىنە صوغش، قچقرش و دشمانلقغە سبب بولا طۇرغان

فتنەلر سالماشز،

- (۶۶) آشلق كىبى خلقغه بىك كىرەكلى نرسەنى آرزان وقتدە جىيۇب خلقدە
بتكاج بىك بەھالى ايتۇب ساتماكنز، (احتسار)
- (۶۷) ھىچ بر مالنى تىيشلى بەھاسىنە قاراغاندە ايكى بەھايە الوچىنى الداب
ساتماكنز، (غبىن فاحش)
- (۶۸) ساتلق مالكنزنىڭ عىيلرىنى الوچىغە ئەتتىمىچى الداب ساتماكنز،
- (۶۹) حضرت رسول گە ياوز تل تىيرمەكنز، (بواش حرام غنە توگل ايمانسنزلقدر)
- (۷۰) پىغمبرمىز محمد عليه السلام ئەتىمگان سوزنى پىغمبر عليه السلام نىڭ
سوزى دىيۇب سۇيلىمەكنز،
- (۷۱) اتا واناكنزنى رەنجۇر لك اشلىر قىلۇب رەنجتمەكنز، (عقوق والدین)
- (۷۲) استاذلركنزنى خورلاب و مسخرە قىلۇب رەنجتمەكنز، (عقوق استاذ)
- (۷۳) بالالركنرغە شاكدلركنرگە جبر و ظلم قىلماكنز،
- (۷۴) خاتۇنكنزنى يا ايركنزنى رەنجتمەكنز،
- (۷۵) ياقن قرداشلر بر بركنزدن بىزشمەكنز، (قطع رحم)
- (۷۶) پىغمبرمىز محمد عليه السلام نىڭ صحابه لرنىڭ ھىچ برسىنە ياوز تل تىيرمەكنز،
- (۷۷) عالم كشىلرنى سوكمەكنز و خورلاماكنز،
- (۷۸) جبر قىلو مقصودى ايله ھىچ بر كشىنى اۇيالتماكنز، (تخجيل)
- (۷۹) جبر قىلو مقصودى ايله ھىچ بر كشىنى قورقتماكنز، (تخويف)
- (۸۰) كشىنى آداب يا كغشلىش يولغە بىبەرۇب آداشدر ماكنز، (اضلال)
- (۸۱) الداو نىتى ايله ھىچ بر كشىگە ضررلى كىنگاشلر بىرمەكنز،
- (۸۲) يولنى قازۇب يا صوقالاب يۇروچىلرگە اوڭغايىسزلىق ايتمەكنز،
- (۸۳) ايكى خاتۇنكنز بولغاندە تريبە قىلودە واۇيلرنىڭ قونو نوبىتىدە ھىچ
برسىنە جبر والتفاتسزلىق قىلماكنز،
- (۸۴) فقير كشىلرنى فقيرلكلرى اۇچۇن خورلاماكنز و كىمستمەكنز،
- (۸۵) ھىچ بر كشىنى آداب سۇيلىمەشترۇب سىرىنى اۇرغەطوشماكنز، (مكر)
- (۸۶) ھىچ بر كشىنى اوزىندە بولماغان اشلىر ايسلە ماقتاغان بولۇب آداب
دوستلىق اظهار قىلماكنز، (مداھنە)
- (۸۷) قىز بالانى اوزى راضى بولماغان كشىگە كۇچلەپ نكاحلاماكنز،
- (۸۸) دورت آى قدر خاتۇنكنز ايله ھىچ كورشمىچى سفردە يۇرمەكنز،
- (۸۹) دورت آى قدر خاتۇنكنرغە ياقىلىق قىلماسلىق ايتۇب آند ايتمەكنز، (ايلاء)
- (۹۰) خاتۇنلر، سىبىسز ايركنزنىڭ يۇرتىدىن چىغۇب قايتىمى يۇرمەكنز، (نشوز)

- (۹۱) زندان پاك خاتۇنكىزنى سىن زناچى دىيۇب سوكمەكز، (لعان)
- (۹۲) كىشىنى آلداب بوش اش اشله تمەكز و خدمت ايتد ر مەكز،
- (۹۳) عهد قىلۇب سوز قویشلغان اشده عهدكزنى بۇزماكز، (خلف عهد)
- (۹۴) پادشاه و توره بولغان كشىلر، قول آستكزداغى كشىلرگە جبر و ظلم قىلماكز،
- (۹۵) عادل پادشاه و امير المؤمنىن كك حكملىرىنە قارشىلىق قىلۇب باش طارتماكز، (بغى)

حرام غير ظلمى بولغان عملر

- مؤمن و مسلمان بولغان كشىگە قىلووى (حرام غير ظلمى) صانالغان عملر كك مشهورلىرى (۱۳۰) در:
- (۱) ايمانسىز بولماكز، (۲) الله تعالى نك قىلغان اشلىرىنى ياراتمىچى سوزلەنمەكز،
- (۳) ايمانسىزلىقنى بلدره طۇرغان سوزلرنى سۇيلىمەكز، (لفظ كفىر)
- (۴) ايمانسىزلىقنى بلدره طۇرغان علامتلىرىنى قىلماكز، مثلاً، الله تعالى دن باشقە نەرسەگە سجدە و عبادت قىلىق، قرآنى خورلامق، ايمانسىز كشىلرگە اوخشاسەم ايدى دىيۇب آلنر كك كىيىملىرىنى كىيۇب يۇرمك كىبى.
- (۵) الله تعالى دن باشقە نەرسەلرنى ك رضالغى اۇچۇن قربان چالماكز، (مثلاً ميت رضالغى اۇچۇن و جنلرنى ضررنىن ايمىن بولو اۇچۇن)
- (۶) الله تعالى نك عذاب قىلووندىن قورقمىچى امىن و قورقوسز بولماكز،
- (۷) الله تعالى نك رحمتىدىن اميد كىسمەكز، (يأس من رحمة الله)
- (۸) ايمان و اعتقاددە اوز فكر كز ايله دللىللىرىنى هېچ اويلامىچى كشىگە ايدەرۇب كنه يۇرمەكز، (تقليد)
- (۹) اما عملدە برىجتهدىن ك اجتهادىنە ايبەرمك دە ضرر يوقدر)
- (۱۰) باشلانغان فرض و واجب عمللرنى يورى بۇزماكز، فرض و واجب بولغان عمللرنى قىلمى قالماكز،
- (۱۱) عيد فطر، عرفه، عيد قربان و آندن سو كغى اۇچ تشرىق كۇنلرنە روزە طۇتماكز، (صوم ايام منهيە)
- (۱۲) باغوچىلىق قىلۇب كىلەچك زماندە بولاچق اشلردن خبر بىرمەكز (كهانت)
- (۱۳) باغوچىلرنى سوزلرىنە و يۇلدزلىرغە قاراب كىلەچكدە بولاچق اشلردن خبر بىرە طۇرغان (منجم) لرنى سوزلرىنە اشانماكز، (تصدىق كاهن)

- (۱۴) سحر عملری قیلغان بولۇب شغلا نمة شرن،
- (۱۵) اوز شرنده بولماغان ياخشىلىق ايله خلق آراسنده ماقتالوو شرنغه قرقما شرن،
(حب مدح كاذب)
- (۱۶) فرض بولغان عسكركلكن قاقمه شرن، (فرار من الزحف)
- (۱۷) مكه مكرمده وآننگ تيره سنده بولغان (حرم) ديئوب آتالا طورغان
يولرده هيچ برگناه اش قيلماس شرن،
- (۱۸) بر كشىنگ گناه و حرام اشنى قىلوو يينه كوئلك شرن قوانوب طورما شرن،
(رضاء معصية)
- (۱۹) هيچ بر كشىنى گناه اشلرگه ديمله مه شرن، (امر بالمنكر)
- (۲۰) هيچ بر كشىنى ثوابلى اشلردن طيما شرن، (نهى عن المعروف)
- (۲۱) گناه اشلرنى قىلوغه هوسلندره طورغان سوزلر سؤيله مه شرن،
- (۲۲) گناه اشلرنى قىلوغه هوسلندره طورغان جر و شعرلر يرلاما شرن.
- (۲۳) گناه اشلرگه ياردم قىلما شرن. (۲۴) سنت عملرگه خلاف بر عادت چغارما شرن،
- (۲۵) گناه اشلرنى قىلنوو يينه كوئلك شرن سؤينوب طورما شرن،
- (۲۶) مكروه بولغان اشلرنى عادت ايتوب كوب قىلما شرن، (اصرار و مداومت)
- (۲۷) شريعتكه خلاف بولغان گناهلى و ضررلى عادتلر چغارما شرن (بدعت سيئه)
- (۲۸) دنيا اشىنى دين اشندن آرتق كورمه شرن،
- (۲۹) نى اشده بولسه ده كيرهك قدر نندن آرتق اسراف قىلما شرن،
- (۳۰) اۇطۇش اينلر اويناب آقچه و مال اۇطۇشما شرن، (قمار)
- (۳۱) طابش ايله يعنى آرتد رۇب توله مك شرطى ايله بور چقه آقچه بيرمه شرن، (ربا)
- (۳۲) محكمده ياسوداده فائده قىلمق اۇچۇن مال و آقچه آلماشرن، (رشوت)
(گرچه حقلق ايله اش قىلۇب هيچ بر طرفقه جبر قىلما سه شرنده)
- (۳۳) نجس و حرام نوسه لر ايله سودا قىلما شرن،
- (۳۴) اوز اختيار شرن ايله اوز شرننگ آورو بولوو شرنغه سبب بولا طورغان
اشلرنى قىلما شرن،
- (۳۵) هيچ بر كشىنى الوغلاب ركوع ياسجده قىلما شرن، مثلا، آرتق ايلۇب
وبۇگلوب سلام بيرمك، و بيرگه ياتوب آياغينه يغلۇب يالئمق كىبى .
- (۳۶) دنيا لذتلرينه و دنيا مالينه بيك قۇمسز هوسلى و حريص بولما شرن، (حرص و شره)
- (۳۷) فلان اشنى قىلما سام، ايمان سز بوليم ديئوب آند ايتمه شرن، (العياذ بالله)
- (۳۸) ايكهكدر، قۇياشدر ديئوب الله تعالى دن باشقه نوسه ايله اند ايتمه شرن،

- (۳۹) حرام اشنى قىلغاندە (بسم الله) ئەيتىمەش ئايت او قۇماش ئوباشقە ئوابلى سوزلرنى ئەيتىمەش،
- (۴۰) شريعتدە الوع كورلگان نەرسەلرنى كىچكەنگە و خۇرغە صايمان شئ (استغفار)
- (۴۱) مسلمان قرداشلر شئگە ياوزلق قىلونى كوئلدن نىت قىلماشئ،
- (۴۲) هيچ بر كشيگە بر ضرر و آفت كيلووينه سؤينمەشئ، (شماتت)
- (۴۳) اوز اوز شئنى او تۇرمەشئ، (انتجار)
- (۴۴) اوز شئنگ بر اعضا شئنى اختيار شئ ايله كيمتمەشئ و ايمكاتمەشئ،
- (۴۵) مونچادە يا باشقە يېردە آليا بچسز و زارسز عورتلر شئنى آچۇب كشي الدندە يالانچاق يۇرمەشئ، (كشفي عورت)
- (۴۶) كشيلىرىنگ كيفلر ينى كيتومك اۇچۇن ادبىسز جرلر جرلاما شئ،
- (۴۷) كشيلىرىنگ كيفلرى اۇچۇن كۇيلى اويۇنلر اويناما شئ،
- (۴۸) كشيلىرىنگ كيفى اۇچۇن بيممەشئ،
- (۴۹) هيچ كمگە التفات قىلماغان روشدە و هيچ بر كشىنى كشيگە صايمانغان روشدە اولوغلق قيافتى ايله يۇرمەشئ، (خلاء)
- (۵۰) كشيلىرىنى اوز شئدن توبەن و خور كورۇب هولانماشئ، (تكبر)
- (۵۱) قىلغان عبادتلىرىنى كو بسنۇب اوز شئنى ايزگى گە صاناب يۇرمەشئ، (عجب)
- (۵۲) بلۇر اۇچۇن دين مسئلە سيني صۇراغان نادان كشيگە بلە تۇرۇب ئەيتى و اۇيرەتمى قالماشئ، (كتم علم)
- (۵۳) اما بلە ميكان دىيۇب صنار اۇچۇن صۇراغان كشيگە جواب بىرولازم توگلدنر (كشيگە يا حيوانغە لعنت او قۇماشئ، (لعن)
- (۵۴) كمگە گنە بولسەدە، كشيگە ياوز دعا قىلماشئ، (بددعا)
- (۵۵) گناھلى سوزلرنى و غيبت سوزلر ينى طكلااب او طۇرماشئ،
- (۵۶) كو نچيلىك ايله بر كشىنگ دولتى و آب رويى كيتونى تلمەشئ، (حسد)
- (۵۷) آچوو شئ كىلگان كشيگە اوپكەلەب اۇچ كۇندن آرتق آنك ايله كۇرشميچى آچولانۇب يۇرمەشئ، (حقد و كينه)
- (۵۸) آچوو قايغو وقتندە كييملىرىنى يرتماشئ و بر نەرسەنى آتۇب طاشلاما شئ،
- (۵۹) حرام عمل قىلغان شئنى هيچ بر كشيگە كور سقتمەشئ، (قيلو بر حرام كور سقتمو ايكنچى حرام)
- (۶۰) عبادت و ايزگى عمللرنى كشي ماقتاسۇن يا صدقە بىرسۇن اۇچۇن قىلماشئ، (ريا)

- (۶۱) گناه قیلۇچی فاسق كشيلىرنى كوشلىكز دن دوست كورمه كز،
- (۶۲) ايزگى و تقوى كشيلىرنى هيچ دشمان كورمه كز،
- (۶۳) دنيا مالى اۇچۇن بر كشيلىنى بيك ارتق تعظيم قىلۇب اوز كزنى خور قىلما كز، (تذلل و تملق)
- (۶۴) كوشلىكزه بولماغان اشلىرنى الداب سۇيله مه كز، (نفاق)
- (۶۵) هيچ بر اش ايله كسب قىلمىچى يالقاوانۇب اشسز ياتما كز، (بطالت)
- (۶۶) اوز رزقكز اۇچۇن اوز كز كسب قىلمىچى كشى دن صدقه ياهدپه بىرولرىنى كۇتۇب ياتما كز، (طمع)
- (۶۷) قران آيتلىرىنه تفسىر كتابلىرىنه قارامىچى اوز كوشلىكز تلگ انچه معنا بىر مه كز،
- (۶۸) قران او قولغانىنى ايشتكانده قرانىنى هيچ طكلامىچى باشقه اش ايله شغلله نمه كز، (۶۹) وقف مالغه هيچ خيانت قىلما كز،
- (۷۰) بيت المال آقچه سىنى تىيشسزلك ايله اشاما كز، (ميساع و مفضل)
- (۷۱) اوتكان اشكه يالغان آند ايتمه كز، (يمىن غموس)
- (۷۲) ايرلر، خاتۇن قز قياقتىنه كرۇب خاتۇن قز كىمى كىيۇب يۇر مه كز (تحنث)
- (۷۳) خاتۇنار، ايرلر قياقتىنه كرۇب ايرلر كىمى كىيۇب يۇر مه كز، (ترجل)
- (۷۴) قارا يۇندن صوغلغان مجوسى لر كىيه طۇرغان اشله پهنى كىمه كز، (قلنسوة مجوس)
- (آق بولسه يا كه بر طرفندن بر آز كىسلگان بولسه درست ديگان ر وايتلر باردر)
- (۷۵) بىلگه بارماق يووانلغى غنه نازك بىلباو بايله مه كز، (زئار)
- (۷۶) ايرلر، بويى ده، آرقاوى ده، يفه كدن اشله نگان كىمىلرنى كىمه كز،
- (۷۷) ايرلر، آلتۇن يۇزۇك و آلتۇن ساعت كىبى التۇندن ياسالغان زىنتلر ايله بىزه نمه كز،
- (۷۸) ايرلر، يۇزۇك و بىلباو و قلچ بىزه كلرندن باشقه بىر ده كۇمۇش دن ياسالغان زىنتلر ايله بىزه نمه كز،
- (۷۹) آلتۇن صاوتلرنى و آلتۇن قۇراللرنى استعمال قىلما كز، (مثلا آلتۇن قاشق و آلتۇن صابلى قلم طۇتو كىبى)
- (۸۰) ايرلر و خاتۇنلر كۇمۇش دن ياسالغان صاوت و قۇراللرنى استعمال قىلما كز (مثلا كۇمۇش صاوت كۇمۇش قاشق و كۇمۇش صابلى قلم طۇتو كىبى)
- (۸۱) كشى و حيوان صورتلرى ياساما كز، (اما آغاچ و يۇرت صورتلرىنى ياسامق درستدر)

- (۸۲) نى روشچە گنە بولسەدە وكم ايله بولسەدە زنا قىلماشكز،
- (۸۳) زنا عمللرینه هيچ ايلچىلىك قىلماشكز، (پز و نكلك)
- (۸۴) خاتۇنلارنى كۇنچىلەمىچى يات ايرلر ايله قاتشدرمه شكز، (ديؤثللك)
- (۸۵) خاتۇنلارنى حىضلى يانفاسلى وقتندە هيچ ياقنلق قىلماشكز،
- (۸۶) عدلك قولندن كىلمە سلك وترىبە قىلا آلماسلق كشى ايكي خاتۇن آلماشكز،
- (۸۷) خاتۇنلارنى حىضلى وقتندە طلاق قىلماشكز،
- (۸۸) خاتۇنلارنى بريولى اوچ طلاق قىلماشكز،
- (۸۹) خاتۇنلارنى آنا كزغە يابر محرم قز قرداشكز گه اؤخشاتۇب (ظهار) قىلماشكز،
- (۹۰) ايرلر، حلال خاتۇنلارنى باشقە خاتۇنلارنىگ يۇزلرينە كوئىل و هوس ايله قاراما شكز،
- (۹۱) خاتۇنلر، حلال ايرلرگزدن باشقە ايرلرنگ يۇزلرينە كوئىل و هوس ايله قاراما شكز،
- (۹۲) ايرلر، يات خاتۇنلارنىگ تهنلرينە كوز سالما شكز؛ (گرچه هوسدن باشقە بولسەدە)
- (۹۳) خاتۇنلر، يات ايرلرنگ تهنلردن نمازده اورتو فرض بولغان ييرلرينە كوز سالما شكز،
- (۹۴) ايرلر، ايرلرنگ نمازده اورتو فرض بولغان اعضالرينە كوز سالما شكز،
- (۹۵) خاتۇنلر، خاتۇنلارنىگ باش آرقا، كوكرهك و بالتلردن باشقە ييرلرينە كوز تۇشمە شكز،
- (۹۶) ياش اير بالالارنىگ يۇز يينه كوئىل و هوس ايله قاراما شكز،
- (۹۷) كشىنگ كوز تۇشرو و قاراو حرام بولغان ييرلرينە قول تييرمه شكز، (مس)
- (۹۸) بر برىگه حلال يا محرم قرداش بولماغان اير ايله خاتۇن ايكيگز گنە بر ييرده يالغۇز قالما شكز، (خلوة باجنبيه)
- (۹۹) خاتۇنلر برىگه قات بيك يوقا كولمهك كىيۇب يۇرمە شكز،
- (۱۰۰) اوزىگه كىرهك بولماغان مالگزنى كشىگه بىرمىچى ياندرۇب ياصوغه سالۇب ارم ايتمه شكز، (اسراف)
- (۱۰۱) بر مال ياطعامنى اوزىگزدە فائده لانمىچى كشى گه ده بىرمىچى چرتۇب هلاك ايتمه شكز، (اضاعه مال)
- (۱۰۲) قالغان آشلرگزنى يىرگه توگۇب ضائع قىلما شكز،
- (۱۰۳) اوز اختياركز ايله آشامى و اچمىچى طۇرۇب آياق اوره نماز اوقى آلماسلق درجده اوزىگزنى ضعيفله ندرمه شكز،

(۱۰۴) طویغاندن آرتق آشماشز و اچمه شز، (قوناق خاطرى اۇچۇن هم ایرته گى كۇنده روزه بولاچق كشيگه طویغاندن صوگده بر آز آشماق درست بولۇر).

(۱۰۵) بر ايكي كۇنلك رزقشز و آزغشز بولاطورۇب كشيدين صدقه تله نمه شز،

(۱۰۶) زكات چغارلق مالكشز بولغانده كشيدين صدقه قبول ايتۇب آلماشز،

(۱۰۷) آش و طعامنى طابتاب و توگۇب خورلاماشز،

(۱۰۸) نجس نرسه لرنى آشماشز و نجس صورلرنى اچمه شز،

(۱۰۹) آورونه صابشترا طۇرغان آغولى نرسه لرنى آشماشز و اچمه شز،

(۱۱۰) بالچق و طوفراق كىبى نهرسه لر آشماشز،

(۱۱۱) ايتى حرام بولغان حيوانلرنىڭ ايتلرنى آشامه شز، سۇتلرنى اچمه شز،

(۱۱۲) بوغازلانمىچى بر آفت سىبىلى اولگان حيواننىڭ ايتىنى آشماشز،

(میتة اوله كسه)

(۱۱۳) شریعتنچه بوغازلانماغان يا اولانماغان حيوانلرنىڭ ايتلرنى آشماشز،

(۱۱۴) صاصیغان و چرگان ايتلرنى آشامه شز،

(۱۱۵) ایمانسز كشى بوغازلانغان يا اولانغان حيواننىڭ ايتىنى آشماشز،

(۱۱۶) ايتى حلال بولغان حيوانلرنىڭ اۇيات و عورت اعضالرنى قۇقلرنى،

اوتلرنى و بيزلرنى آشماشز،

(۱۱۷) حيوانلرنىڭ بوغازلرنىڭ چقغان قانلرنى آشماشز، (دم مسفوح)

(۱۱۸) يۇزم ييمشى صووندىن ياسالغان ايسرتكچنى اچمه شز، (شرب خمر)

(۱۱۹) نيندىگنه ذاتدن ياسالغان بولسه ده ايسرته طۇرغان اچمىكلرنى

اچۇب ايسرته شز (تسكر) (آشلقدن يا بالدىن يا برهنگى دن ياسالغان

عرقى و صرا و بۇزا سۇتىن ياسالغان قۇتلى قىز كىبى) (ايسرتمكن مراد

سوزىنى آيق و قنداغندن آرتدۇرۇب كۇلۇب سۇيلەرلك بولمق قدردر)

(۱۲۰) افیون و تهمه كى كىبى ايسرته طۇرغان اولغانلرنى يۇتۇب يا آوزغه

سالۇب ياكه صۇونى ياتۇتۇننى اچۇب ايسرته شز،

(۱۲۱) بر كشى نىڭ اورلاب يا آلداب كشيدين آلغان مالىنى بله طۇرۇب

صا توب آلماشز،

(۱۲۲) ایرلك اعضانى كىسرب كشىنى پچترمه شز و پچترلمه شز (اخصا)

(۱۲۳) مكه مكرمه تيره سنده (حرم) دىيۇب آتالا طۇرغان ييرده بولغان

كئيك حيوانلارنى اولاب ياكە بوغازلاب او تۇرمەشز ،

۱۲۴. نمازنى وقتىدە او قۇمىچى قضاغە قالدرماشز ،

۱۲۵. رمضاندا روزە تۇتمى يۇرمەشز ،

۱۲۶. زكات ، عشر ، و فطرە صدقەلرینی بىرمىچى او كز دە تۇتماشز ، (بخل)

۱۲۷. اۇستىزگە فرض بولا تۇوۇب حجنى قىلمى تۇرماشز ،

۱۲۸. قرآننى تجويدسىز ايتۇب حرفلرینی اوزگارتۇب بۇزۇب او قۇماشز ، (لحن)

۱۲۹. غسل قىلو تىيشلى بولغان كشىلر غسل قىلونی كىچكترمەشز ،

۱۳۰. جنب بولغان كشى ، حىضدن يانفاسدن آرولانغان خاتۇن غسل

قىلونی كىچكترمەشز .

مكروه تحريمى و حرام ظنى بولغان عمللر

مكروه شول عملدركە پىغمبرمىز محمد عليه السلام اول عملنى قىلودن طىمىشدر .

مؤمن و مسلمان بولغان كشىگە آنى قىلودە درست توگلددر .

مكروه عملنى گناھندن قورقوب قىلمى قالغان كشى ثوابلى بولۇر ، قىلغان

كشى گناھلى بولۇر ، قارشىلىق ايله مكروهنى قىلو درست دىگان كشى

ايمانسىز بولماسدە گناھلى بولۇر .

مؤمن و مسلمان بولغان كشىگە قىلو (مكروه) بولغان عمللر نىڭ

مشهورلرى اۇشبولددر :

۱. اوز كىفى اۇچۇن كۇيلى شعرلر يرلامق ، (تغنى)

۲. كۇيلى شعر و يرلارنى طكلامق ، (استماع ملاھى)

۳. اوز كىفى اۇچۇن قۇراللر ايله كۇيلى اۇينلر اوينامق ،

۴. اويۇن كويلىرىنە كىفلەنوب بىيمك ،

۵. كۇيلى اويۇن طاوشلرینی طكلامق ، (استماع ملاھى)

۶. اويۇن كۇيلىرىنە قارشى قول چاپمق ،

۷. اۇيدە اويۇن قۇراللرنى صاقلاب تۇتمق (گرچه هيچ اويناماسدە)

۸. اۇطۇشمىچى اۇطۇش اوينلر اويناب عمر اوزدرمق ، (شطرنج)

۹. علمگە اهل بولماغان كشىگە علم اۇيرەتمك ،

۱۰. قرآندىن كوئىلگە بىكلەنگان سوره و آيتلرینی تكرار قىلمىچى اونۇتمق ،

۱۱. قرآننى شغلى و اشلى كشى يانندە او قۇمق ،

(۱۲) قرآنی آیات یازلغان کاغدلرنی و دین کتابلرینی قدر سز اورنغه قویمق، (۱۳) ایت یا که باشقه یا خشی سوزلری یازلغان کاغدلرنی اوتقه یاندرمق، (گرچه طوزغان بولسه ده)

(۱۴) جنب کشی، حیضلی و نفاسلی خاتون و طهارتسز کشی بوچچادن باشقه مصحف شریفنی طومتق، (اما بوچچا ایله طوتو مکروه توگلدن)

(۱۵) جنب کشی، حیضلی و نفاسلی خاتون قران ایتلرینی او قومتق، (طهارتسز کشیگه قران او قو درستدر. ودخی جنب کشی و حیضلی

و نفاسلی خاتونلرغه هر تۇرلی دعالرنی او قومتق درستدر)

(۱۶) جنب کشی و طهارتسز کشی اذان و اقامت او قومتق،

(۱۷) جنب کشی، حیضلی و نفاسلی خاتون مسجد اچینه کر مک،

(۱۸) مسجدده دنیا سوزلری سۇيله شمک،

(۱۹) مسجدده دنیا اشلرینی قیلماق،

(۲۰) مسجدده آلداغی صفرلرغه بارمق اوچون کشىلرنىڭ موینلرینی اتلامق،

(۲۱) مسجدده بارماقلىرىنى آراشتىرۇب يا شارىتلانۇب، صاقال و مېيقلرى ایله اویناب ادبىسز ره و شچه او طۇرمق،

(۲۲) مسجدده تىشلىرىنى، بۇرۇنلىرىنى و قۇلاقلىرىنى قازۇب او طۇرمق،

(۲۳) مسجدده قچقرۇب ایسنه مک و تۇچکر مک،

(۲۴) مسجدده خطیب خطبه او قۇغان زمانده وهم واعظ و عظ سۇيله گان زمانده خطبه و وعظنى طكلامىچى باشقه سوزلر سۇيله شۇب او طۇرمق،

(۲۵) جمعهده خطیب خطبه او قۇغان زمانده جمعهنىڭ سنتلىرىنى یا که باشقه بر نفل نمازی او قومتق (اما اگرده خطبه باشلانغاچى نمازغه کرشكان

بولسه، آنى تمام قیلماق درستدر)

(۲۶) مسجد اچینه تۇکر مک. قاقرمق و بۇرۇن سنگر مک،

(۲۷) مسجدده تىكبرلك قیافتى ایله ألوغلانۇب او طۇرمق،

(۲۸) نماز اوقى طۇرغان كشىنىڭ آلدندن يۇر مك، (اگرده آلدنده بر پردهسى بولماسه)

(۲۹) اذان او قۇلغان زمانده كشىگه سلام بېر مك یا كشىنىڭ سلامىنى ألق،

(۳۰) اذان او قۇلغان زمانده دنیا سوزلرى سۇيله شمک، دنیا اشى اشله مک،

- (۳۱) نیت قیلۇب كىرشلگان نفل نمازنى و نفل روزه نى عذر سز يورى بۇزماق، (قوناق كیلو يا قوناغە چاقىرلو سببلى اۇيله وقتينه قدر نفل روزه نى بۇزو در سندر)
- (۳۲) نماز او قو مكروه بولغان وقتلرده، يعنى قۇياش چغۇب تۇرغان زمانده، هم قۇياش نقد تۇش وقتينه كیلۇب يیتكان وقتده ودخى قۇياش بايغان زمانده نماز او قۇماق،
- (۳۳) طاك آتقاندن صوگ قۇياش چقغانچى واىكندى وقتى كىرگاندن صوگ قۇياش بايغانچى نفل نمازلىرى او قۇماق،
(اۇشبو ايكى وقتده قضاغە قالغان نمازلىرى او قو در سندر)
- (۳۴) فقط جمعه كۇن يا فقط شنبه كۇنى خاصلاب روزه طۇتماق،
- (۳۵) بر كۇن روزه طۇتقاندن صوگ كىچ كىچ بر افطار قىلمىچى ايكىنچى كۇن ينه روزه بولماق، (صوم وصال)
- (۳۶) خاتۇن ايرىنگ رخصتندى باشقە نفل روزه طۇتماق،
- (۳۷) عرفه كۇنىده عيد و تشرىق كۇنلرىده عمره حجىنى قىلماق،
- (۳۸) اۇيۇياچق كشىلر اوزىنگ امام بولو و ينى ياراتماغانلقلرىنى بىلگان كشى نمازده امام طۇرماق،
- (۳۹) جنب بولغان كشى استنجا قىلمىچى و قوللىرىنى يومىچى آش آشماق،
- (۴۰) آشنى يا اچمىكنى صول قول ايله طۇتۇب آشماق يا اچمك،
- (۴۱) يالان باش كۇيىنچە اشماق يا اچمك،
- (۴۲) بر آش مجلسينه چاقىرلىمىچى بارۇب كرمك، (تطفل)
- (۴۳) اييه سى كوكلندى راضى بولماغانلىغىنى بله طۇرۇب كشى آشنى آشماق،
- (۴۴) آش مجلسنده باشقە كشىنگ آلدندىن آلب آشماق،
- (۴۵) آشنى و صونى اۇرۇب صوۇتماق،
- (۴۶) اشنى آلوغلامىچى طۇتماق،
- (۴۷) بو آش قاتى بولغان يا يۇمۇشاق بولغان پشمگان آچى بولغان دىيۇب اشنى عيب ايتمك،
- (۴۸) ايكمىكنى و باشقە طعامنى بۇرىننه قويۇب ايسنەب قارماق،
- (۴۹) ايكمك اۇستينه پچاق يا طۇز صاوتى كىبى بر نرسه قويماق،
- (۵۰) ايكمك صىغىنى طاباق آستنده قالدurmaق،
- (۵۱) ايكمك كه پچاق يا قول سۇرتماق،

(۵۲) ایگمکنی بر قول ایله صندرمق ،

(۵۳) تکبرلك قیافتی ایله طایانۇب او طۇرۇب یاقرن یاتۇب آشامق ،

(۵۴) آیاق اۇستنده کۆینچه آش آشامق یا صو اچمک ،

(۵۵) مجلسدهگی آشنی خوجه سینگ رخصتندن باشقه آلۇب کیتمک ،

(۵۶) یوز توبەن یاتۇب آشامق ،

(۵۷) آش مجلسنده شاخشی و چیرکانچ سوزلر سۇیلهمک ، (فحش)

(۵۸) طابندن آش آلتغانچی اورنندن طۇرمق ،

(۵۹) طابنغه بر اورنغه کیلۇب او طۇرغان کشینی قوزغاتۇب آنک اوریننه او طۇرمق ،

(۶۰) آش حاضرله میچی طوی و نکاح قیلماق ،

(۶۱) بر کشی (زمزم) صووی ، سۇت یا خوش ایسلی بر نرسه بیرگانده

کیرەك توگل دییۇب المی قالمق ،

(۶۲) آش حاضر بولۇب سفرهگه قویلغاندن صوگ کیلۇب آشامیچی

آشنی کۇتدرمک ،

(۶۳) تەنگه ضعیفلك کیتره طۇرغان نەرسەلرنی آشامق ،

(۶۴) یاننده ایت یازلغان کاغدلر و دعالی بتیلر ایله بدر فکه کرمک ،

(۶۵) اوی اچنده تبول یا تغوط قیلماق ، یعنی نجس حاجتلیرنی اوتەمک ،

(۶۶) بدر فکه یالان باش کۆینچه کرمک ،

(۶۷) آیاق اۇستنده کۆینچه حاجتینی اوتەمک ، (تبول قائما)

(۶۸) مسجد و قبرگه قرق آدمدن یاقنراق ییرده حاجت اوتەمک ،

(۶۹) بدر فده طهارة آلمق هم غسل قیلماق ،

(۷۰) اوگ قول ایله استنجا قیلماق ،

(۷۱) بدر فده حاجتینی اوتەگانده عورتینه یا نجسینه قارامق ،

(۷۲) بدر فده عورت ییرلیرینی کوب آچمق ،

(۷۳) صو اۇستینه حاجتینی اوتەمک یعنی نجسلیرینی پاک صوغه تۇشمک ،

(۷۴) ییمشلی یا کولهگه لی آغاچ تۇبنده یول یا چیره م اۇستینه حاجت قیلماق ،

(۷۵) کشی کوز آلدنده حاجت قیلماق ،

(۷۶) بدر فده قبلهغه قارشلی یا آرقان او طۇرۇب حاجت قیلماق ،

(۷۷) آچق ییرده آیغه یا قویاشقه قارشلی یا آرقان او طۇرۇب حاجت قیلماق ،

(اما آی ایله قویاش اوزلری کورنمەسلر ، ضرری یوقدر)

- (۷۸) بىدرفىدە حاجت قىلغان وقتىدە سوز سۇيىلەشمەك ،
- (۷۹) اوڭ قولى ايلە استىنجا يا استىبرا قىلىمق ،
- (۸۰) اذان او قۇلغان زمانىدە حاجت قىلىمق ،
- (۸۱) كاغىد، اولەن ، يافراق كىبى قىدرلى نەرسىدار ايلەنجىس سۇرۇب استىنجا قىيامق ،
- (۸۲) كىشى آلدندە قولى ايلە استىبرا قىلۇب يۇرمەك ،
- (۸۳) تېۋىلدىن سوڭ استىبرا قىلۇب تۇرغان كىشىگە سلام بىرمەك ،
- (۸۴) اوڭ قول ايلە بۇرۇن سىنگىرمەك ،
- (۸۵) ضرورتسىز اوڭ قولى ايلە عورت اعضالىرىنى تۇتمق ،
- (۸۶) كىشى آراسىدە عىز سىزىرتە قىلىمق ، (يعنى يىللەنمەك)
- (۸۷) قىرمىسقى كىبى كىچىككە حيوانلارنىڭ اۇيالرىنىە حاجت قىلىمق ،
- (۸۸) نجىس نەرسەلەرنى يولغە واورامغە تاشلامق ،
- (۸۹) بىدرفىدەگى حالدە سلام بىرمەك ، ياسلام قايتارمق ،
- (۹۰) سلام بىرگانىدە ياسلام قايتارغاندە باشىنى ايمەك ياقولىنى كۆرەگىنە قويەمق ،
- (۹۱) سلام بىرمىس بۇرۇن سوز سۇيىلەشە باشلامق ،
- (۹۲) ايمانسىز كىشىگە باشلاپ سلام بىرمەك ،
- (۹۳) بر حرام وگناھ اشنى قىلۇب تۇرۇپ چىغە سلام بىرمەك ،
- (۹۴) مېيىقنىڭ بۇرۇن توغرىسىداغى يىرلەرنى آوزغە كىرۇرەك قىدر اۇزۇن ايتۇب يۇرتمەك ،
- (۹۵) ايرىلر صاقاللىرىنى كىسۇب بر تۇتامدىن قىسقا ايتۇب قالىدەمق ،
- (۹۶) ايرىلر چەچلىرىنىڭ بر آزىنى كىتارۇب بر آزىنى كىتارمى قالىدەمق ، (قىزىع)
- (۹۷) ايرىلر صاقال ومېيىقلىرىنى كىتەرمەك ،
- (۹۸) خاتۇنلر چەچلىرىنى كىتەرمەك ،
- (۹۹) صاقالدىن، مېيىقدىن ھم چەچدىن آغارغان تۇكلەرنى يۇلقەمق ، (تەف، نەص)
- (۱۰۰) يۇزىدىن وقاش آراسىدىن تۇكلەرنى يۇلقەمق ،
- (۱۰۱) ايرىلر صاقال، مېيىق وچەچلىرىنى قاراغە بوياغەمق ، (اما قىزلر وصارغامت تۇسلرگە بوياغەمق درستىر)
- (۱۰۲) ايرىلر قوللارىنىە قىنا ياغىمق ، (۱۰۳) جنب كۇينچە چەچ كىتەرمەك ،
- (۱۰۴) جنب كۇينچە ، حىضلى و نىفاسلى حالدە طرناق كىسىمەك ،
- (۱۰۵) طرناقنى تىش ايلە كىتۇب آلدق ،

- ۱۰۶) طرناغىنى اۇزۇن ايتۇب يىتىكرۇب قىر قىر كۇن قىر كىسىمىچى يۇرمك،
- ۱۰۷) قىر قىر كۇن قىر آلدا تۇرغان تۇكلرىنى آلمىچى يۇرمك،
- ۱۰۸) طرناقلرىنى وتۇكلرىنى بىرگە كەمۇب قويىمىچى قىر سىز يىرلرگە طاشلامق،
- ۱۰۹) خاتۇنلر چەچلىرىنە چەچ يالغامق، (استىصال، پارىك)
- ۱۱۰) ماتور و كىچكەنە بولۇب كورنۇسۇن اۇچۇن تىشنى ايگەولەمك، (وشر)
- ۱۱۱) خاتۇنلر، عمومى بازار موچاسىنە بارمق،
- ۱۱۲) خاتۇنلر اورامغە طىشقى ياقىن ياخشى وزىنتىلى كىيىملر كىيۇب چقمق،
- ۱۱۳) تەنگە تىرى آسنىنە تۇرلى بىزەك تۇشمك، (وشم)
- ۱۱۴) خاتۇنلر حلال ايرلردن و محرم قىرداشلردن باشقە سىفرگە چقمق،
- ۱۱۵) گرچە اشانماسەدە، كىلەچكە كى اشنى باغوچىغە قاراتۇب قارامق،
(اما آنك كىلەچكەن خىر بىرگان سوزىنە اشانو حرامدر)
- ۱۱۶) ضرور بولماغان اورندە الله تعالى نك اسمى ايله يمىن ايتمك،
- ۱۱۷) صاتوچى مالينك ياخشىلغى حقندە آند ايتمك، (گرچە ياخشىلغى
حق بولسەدە)
- ۱۱۸) ايمانىز كشىلرگنە كىيە تۇرغان كىيىملرنى كىيۇب يۇرمك،
- ۱۱۹) صبى اير بالالرغە يىغەك كىيىملر كىدرمك،
- ۱۲۰) كىيىم صالحىنى نجس و شاخشى كۇيىنچە كىيۇب يۇرمك،
- ۱۲۱) كشى عىجبىسۇب كۇلەرلك بىك ياخشى يا بىك ناچار كىيىملر كىيۇب
يۇرمك، (لباس شىهت)
- ۱۲۲) چالبار بالاغىنى تكىرلك اۇچۇن طوبقندن توبەن سالندىرۇب يۇرمك،
- ۱۲۳) ايرلر قىزىل ياصاب صارى كىيىملر كىيۇب يۇرمك،
- ۱۲۴) اولسەم ايدى دىيۇب اولم تلهپ دعا قىلمق،
- ۱۲۵) دنبادە بىك اوزاق تۇرۇب كوب اشلىر قىلۇنى اويلاپ يۇرمك، (طولامل)
- ۱۲۶) طاعون، وبا و تىر خستەسى كىيىمى يوغىنچلى آورو بولغان شىهردن
آرودن قاچۇب چغۇب اىكنچى شىهركە كىتمك، (چۇنكە الله تعالى نك
قزاسىندىن قاچو و آورونى طاراتو احتمالى بولادر)
- ۱۲۷) طاعون و وبا و تىر خستەسى كىيىمى يوغىنچلى و خوفلى آورو بولغان
شىهركە بارۇب كرمك،
- ۱۲۸) طىببىسز شىهردە و طىببىسز اولدە تۇرمق،

- (۱۲۹) يۇنچلى آورولى كشىگە اۇچ آرشۇندىن آرتۇق ياقن كىلمەك ،
 (۱۳۰) مېتنىڭ ياخشىلىقلىرىنى ئەيتۇب ماقتى ماقتى آرتىدىن يىغلاپ بارماق، (نۆحە)
 (۱۳۱) اوز سوزىنى آستىدە قالدىرماس اۇچۇن حق سوزگە قارشى كىلمەك (عناد)
 (۱۳۲) حقيقتنى بىلمىچى اوزى گمان قىلغان اشنى حق سوز ايتىدىرۇب سۇيىلەمەك
 (۱۳۳) اوزىدە بولماغان ياخشىلىقلار ايله ماقتانماق ، (تمدح و تفخر)
 (۱۳۴) بىر كشىنى اول كشىنىڭ اوزىدە بولماغان ياخشىلىق ايله آرتىدىرۇب
 ماقتانماق ، (مبالغە فى المدح)
 (۱۳۵) كشى كۆلدىرمەك اۇچۇن يالغان سوزلار قاتشتىرۇب اويۇن كۆلدىكى
 سوزلار سۇيىلەمەك ، (مزاح كاذب)
 (۱۳۶) كشى اۇيالا تۇرغان ادبىز و چىركەنچ سوزلار سۇيىلەشمەك (فحش)
 (۱۳۷) كشىدىن بىر يۇمۇش اوتىنگاندا اللە تەعالى حقى اۇچۇن دىيۇب سۇرماق ،
 (۱۳۸) اللە تەعالى حقى اۇچۇن دىيۇب اوتىنگان كشىنىڭ اوتىنچىنى قىلمى قالماق ،
 (۱۳۹) بىرگەن بولەگىنى و صدقەسىنى ئەيتۇب (مىنت) قىلماق ،
 (۱۴۰) فائىدەلى سوزنى كىرەگىدىن آرتق سۇيىلەمەك ، (فضول)
 (۱۴۱) دىياغەدە آخىر تىكەدە فائىدەسى بولماغان سوزلار سۇيىلەمەك ، (مالايىغى)
 (۱۴۲) بورچ يا باشقە بىر يۇمۇش سۇراغاندا زىنهار بىرسىنە دىيۇب قات
 قات سۇرۇپ جۇدەتمەك ، (الحاح)
 (۱۴۳) سوزم ماتور بولسۇن دىيۇب تىكلەنۇب سۇيىلەمەك ، (تَشَدُّق)
 (۱۴۴) ھىچ كىمگە ضررى تىمى تۇرغان يالغان سوزلار سۇيىلەمەك ،
 (اما ضررلى يالغان سوزنى سۇيىلەمەك ألوغ حوامدر)
 (۱۴۵) سوز جايى و كىنايە ايله كشىدىن كۆلمەك ،
 (۱۴۶) سىبىسز و عىجىبىسز كۆب كۆلمەك ،
 (۱۴۷) تىمىر ، جىز ، باقر ، و طاش يۇزكلار كىيۇب يۇرمەك ،
 (۱۴۸) كشى صورتىنى و حيوان صوتلىرىنى اۇيدە كوز آلدىدە تۇتمەك ،
 (۱۴۹) اۇي اچىدە ات آصراق ، (۱۵۰) ظالم تورەلرنى تعظيم قىلماق ،
 (۱۵۱) آتا ، آنا ، استاذ و عالم كشىدىن باشقە كشىنىڭ قولىنى اوبمەك ،
 (۱۵۲) اوزىنە اوزى ياوز دعا قىلماق ،
 (۱۵۳) كچكەنە بالاغە بىر نىسە بىرونى و عدە قىلۇب دە سوكندىن بىرەى قالماق ،
 (۱۵۴) ات ، بايغىش يارق قانات و قارغاچ كىبى ايتى مكروه بولغان حيوانلارنىڭ
 ايتلىرىنى آشاماق ،

- (۱۵۵) حيواننىڭ اچەگى وقارلىرىنى آشامق .
- (۱۵۶) حيواننى اوتەمس پچاق ايله بوغازلامق ،
- (۱۵۷) حيواننى كىچ و تۇننە ايله بوغازلامق يا اولامق ،
- (۱۵۸) پچاقنى حيواننى ياتقرغاج قايرامق ،
- (۱۵۹) پچاقنى حيواننىڭ اوزىنە كور سفتۇب قايرامق ،
- (۱۶۰) حيواننىڭ مويىنىنى آرتنداغى آق طامرغە قدر كىسمك ،
- (۱۶۱) بوغازلانغانده حيواننىڭ مويىنىنى بۇتۇنلەي كىسۇب بترمك ،
- (۱۶۲) حيواننىڭ كچكنە ويەش بالاسىنى ساتۇب يا صويۇب اوزندن آيرمق ،
- (۱۶۳) حيواننى مويىنىنىڭ آرتىدىن چىلكە طرفىدىن بوغازلامق ،
- (۱۶۴) بوغازلانغان حيواننى جانى چقماس بۇرۇن طونى باشلامق ،
- (۱۶۵) حيواننى قبلە طرفىدىن باشقە طرفقە قاراتۇب ياتقزۇب بوغازلامق ،
- (۱۶۶) حيواننى سۇت بىرەتۇرغان وقتىندە يعنى صاولا تۇرغان وقتىلرندە بوغازلامق
- (۱۶۷) بالا طابارغە ياقنلاشقان حيواننى بوغازلامق ،
- (۱۶۸) براو، بەتى و چبش، كىبى بىك يەش حيوانلرنى صويۇب جان قىمق ،
- (۱۶۹) كىفى قىلو و عمر اوزدرواۇ چۇن حيوان اولاب جان قىمق ، (اصطيداللتلھى)
- (۱۷۰) تۇيەنى مويىنىنىڭ باشىنە ياقن يىرىدىن بوغازلامق ،
- (۱۷۱) تۇيەدىن باشقە حيواننى مويىنىنىڭ كۆرەگىنە ياقن يىرىدىن بوغازلامق ،
- (۱۷۲) حيواننىڭ قۇلاغىنى يا بۇرنىنى يا موگزىنى كىسۇب ياكە تىنىنى ياندرۇب بىلگى سالماق ، (مئلە)
- (۱۷۳) تربيە قىلۇرغە كۇچى يىتارلك كشى سببىسز خاتۇن آلمىچى و اۇيەلمىچى تۇرمق ، (تېتل)
- (۱۷۴) غدرىسز و سببىسز خاتۇنىنى طلاق قىلمق ،
- (۱۷۵) بر دوستلانغان كشىسىنى سببىسز دوستلىقدن تاشلامق ،
- (۱۷۶) حرام اشنىڭ قىلنووينى قاراب تماش قىلۇب تۇرمق ،
- (۱۷۷) ضرورتسىز فاسق و گناھچان كشىلر ايله مجلسدەش بولمق ،
- (۱۷۸) حرام اشنى قىلۇرغە يۇرىدىيۇب تھمت قىلۇرلق يىرلرگە كرۇب يۇرمك ،
- (۱۷۹) يولە تابلغان مالنى ايىەسىنى از لەمكىدىن قورقۇب آلمىچى كىتمك ،
- (۱۸۰) مالنىڭ حلاللىگى شىبھلى كشىنىڭ اشىنى آشامق ،
- (۱۸۱) حلاللىگى شىبھلى بولغان اۇيدە تۇرمق ،

(۱۸۲) حلاللگى شېھىلى بولغان كېيىملر كېمىك ،

(۱۸۳) حلاللگى شېھىلى بولغان ماللر ايله فائىدەلانمىق ،

(۱۸۴) طاڭ آتقاندن صوڭ قۇياش چىققانچى واىكىندى ايله آخشام آراسىندە
 وآخشام ايله يەستو آراسىندە يۇقلامىق ،

(۱۸۵) يۇقلاغاندە يۇز توبەن ياتۇب يۇقلامىق ،

(۱۸۶) آياغىنى قبلەغە تابا صوزۇب يۇقلامىق ،

(۱۸۷) كىتابقە باشىنى قويۇب يۇقلامىق ،

(۱۸۸) بالالرىنىڭ برسېنىنى آرتق قىرلەمىك ، (اما سېق او قۇغانلغى اۇچۇن
 يا اطاعتلىلگى اۇچۇن بولسە باشقەلرىنىنى عبرتلىندىرمىك اۇچۇن درىستىر)

(۱۸۹) قاضى وحاكم ايكى نزالى كىشىنىڭ برسېنە ايكىنچىسىندىن آرتىراق
 التىفات كورسەتمىك ،

(۱۹۰) رخصتىندىن باشقە بر كىشىنىڭ باقچەسېنە كرۇب يۇرمىك ،

(۱۹۱) اوزىدىن صۇرامىچى كىشىنىڭ مالى ايله فائىدەلانمىق (گرچە صوڭىدىن
 قايتارۇب بېرسەدە)

(۱۹۲) خاتون ايرىنىڭ يۇرت خىدمىتلىرىنى اىشلەرگە ايرىمىك ،

(۱۹۳) باى كىشىلرنى بايلىقلىرى اۇچۇن ألوغ كورۇب تعظيم قىلمىق ،

(اما بر باى كىشىنى قارىلغى يا جوماردلغى اۇچۇن تعظيم قىلو درىستىر)

(۱۹۴) بهاسى طاغى دە كوتەرلسۇن اۇچۇن جىيغان آشلىغىنى صاتمى
 طۇتمىق ، (احتكار)

(۱۹۵) شەرگە كىلە طۇرغان مالنى شەرگە قىمىت ايتۇب صاتمىق اۇچۇن
 قارشى چىغۇب ألقى ، (تلقى جلب)

(۱۹۶) بر شەرگە كىرەكلى مالنى طابىش كولىگىنە قىزغۇب ايكىنچى شەرگە صاتمىق ،

(۱۹۷) مالنى صاوتى ايله اوچەب صاوت آورلغىنى دەمالغە حساب قىلۇب صاتمىق ،

(۱۹۸) ألوچىنى ألدامىق اۇچۇن بر صاتوچىنىڭ مالىنە ألوچى بېرە طۇرغان
 بهادىن آرتق بها بېرۇب كىتمىك ، (نجش)

(۱۹۹) صاتۇب أغان مالىنى اىيەسى كىرى قايتارۇب ألقاچى بولغاندە
 اوزى أغان بهادىن آرتىرۇب صاتمىق ،

(۲۰۰) ألوچى اوكنۇب مالنى كىرى قايتارماقچى بولغاندە اوزى صاتقان
 مالنى بهاسىنى كىمىتۇب ألقى ،

- (۲۰۱) بر ساتوچى آلوچىغە مالينى كورسەتكەن وقتدە ايكنچى ساتوچى
اوز مالينى كىترۇب كورسەتمەك، (عرض على العرض)
- (۲۰۲) آلوچى بر مالنىڭ بەھاسىنە كىلشۇب طۇرغان وقتدە ايكنچى كىشى
ارتق بەھىرەمك، (سوم على السوم)
- (۲۰۳) بر كىشى ياوچى يىبەرگان قىزغە بلە طۇرۇب ايكنچى كىشى دە ياوچى
يىبەرەمك، (خطبه على الخطبه)
- (۲۰۴) مالنى صانقاندە يا آلغاندە ساتوغە دخلى بولماغان بر شرطنى
قاتشەرمق، مثلاً بر بوسىنى حرمت قىلۇنى شرط قىلو كىبى،
- (۲۰۵) قوينى وصغرنى قىمت ساتمق اۇچۇن بر ايكى كۇن صاومى طۇرمق (تصريه)
- (۲۰۶) زەت و عشر اۇچۇن مالنىڭ ناچار و يمانراغىنى صايلاپ يىرەمك،
- (۲۰۷) قرآن او قۇمق اۇچۇن و وعظ سۇيەمك اۇچۇن ساتولاشۇب آقچە آلماق،
- (۲۰۸) قورقاقلانۇب اوزىنە ضرر كىلە طۇرغان اشلردە ارتق يىواشلىق
قىلمق، (جبانة)
- (۲۰۹) كۇچى يىتمەسلك اشكە آچوايەلە باطر چىلىق قىلۇب طۇتمق، (تهور)
- (۲۱۰) ناچار كىشىلەرگە و ناچار سوزلەرگە طوغرى كىلو سىبىلى بر اشنى
ناچار لىقغە يوراب شوملانمق، (تطير و تشام)
- (۲۱۱) كىشى آراسندە باشىنى تىلىگە سالۇب تىلى كىشىلەر كىبى قىلنۇب
يۇرمەك، (تحقق)
- (۲۱۲) كىشى آلدندە اۇيالمىچى چىركەنچ اشلرنى قىلمق، (وقاحت)
- (۲۱۳) حلال نەمىتلەر ايلە فائىدەلانۇدن اوزىنى محروم قالدۇرمق، (خمود)
- (۲۱۴) اوزى بلە آلماسلىق اشلرنى دە بلونى دعوا قىلمق، (جرىزه)
- (۲۱۵) كىشىنى اۇيالىتمق اۇچۇن بر مسئلە صۇرامق،
- (۲۱۶) كىشىلەر آلدندە ايكى كىشى ياشرۇن سوز سۇيەشمەك، (تناجى)
- (۲۱۷) بر كىشىنىڭ بر ياشلىش اش قىلغانىنى كورگاچ كۇلمەك،
- (۲۱۸) ألوغ كىشىلەر آلدندە، آنلردن اوزۇب سوز سۇيەمەك،
- (۲۱۹) ألوغ كىشىلەر آلدندە قچقۇرۇب كۇلمەك و كوب كۇلمەك،
- (۲۲۰) بر كىشى سوزىنى تمام قىلغانچى ايكنچى كىشى سوز باشلامق،
- (۲۲۱) ألوغ كىشىلردن اوزۇب آلدن يۇرمەك،
- (۲۲۲) خەدمەت حقىنى تەيىن قىلۇب سۇيەشمىچى كىشىنى خەدمەتكە ياللامق،

- (۲۲۳) قولنده آقچەسى بولا تۇروب بىرە چك بورچىنى بىرمىچى اوز قولنده تۇتمق ،
- (۲۲۴) بورچلى كشىنىڭ قولنداغى آقتق مالىنى آلۇب بورچىنى تولەتمك ،
- (۲۲۵) ماقتانو اۇچۇنگە و دنيا راحتى اۇچۇنگە مال جىمىق ،
- (۲۲۶) اۇىنى بىك بىيك ايتۇب اشلەتمك ،
- (۲۲۷) اۇىنى عادتدن آرتقى بىزەكلەمك ،
- (۲۲۸) فلان مقصودم بولسە ، فلان اش قىلۇرمن دىب كوب نذر ئەپتمك ،
- (۲۲۹) كوئلىنى شفقىتىزلك و مرحمتىزلكىگە اۇيرەتمك ، (قساوت قلب)
- (۲۳۰) ميتنى قبرىستانغە كوتەرۇب بارمىچى آر باغە سالۇب آلۇب بارمق ،
- (۲۳۱) ميتكە جنازە نمازىنى مسجد اچندە او قۇمق ،
- (۲۳۲) ميتنى قبر اچىنە قويغانچى بىرگە او تۇرمق ،
- (۲۳۳) لخدنى پشكان كىرپچ يا آغاچ ايلە اۇرتمك ،
- (۲۳۴) ايكى كشىنى ضرورتىز بر قبرىگە كوممك ،
- (۲۳۵) ميت و جنازە يانندە كۇلۇب سۇيلەشمك ،
- (۲۳۶) ميتنى قبرىگە آخشامدن صوگ كوممك ،
- (۲۳۷) خاتۇنلر جنازە آرتندن بارمق ،
- (۲۳۸) قبر اۇستىندە وقبر يانندە نماز او قۇمق ،
- (۲۳۹) خاتۇن قز قبرىستان اچىنە كرۇب يۇرمك ،
- (۲۴۰) قبر اۇستىنە تۇننە اوت ياندرۇب قويمق ،
- (۲۴۱) قبرىلرنى طابنامق وقبرلر اۇستىنە او تۇرمق ،
- (۲۴۲) قبرىلر اۇستىنە اوسكان اولفن ، چەچەك و يىمىشلىرنى آلمق ،
- (۲۴۳) قبر اۇستىنە اۇستى توبەلى شادروان بنا قىلمق ،
- (۲۴۴) ميت بولغان بۇلمەدە ميت يانندە آش آشامق ،
- (۲۴۵) قبرىلر يانندە آش آشامق ،
- (۲۴۶) قبلەغە و دىن كىتابلىرىنە هم اىكمەك كە آياق سوزۇب او تۇرمق ،
- (۲۴۷) ياخشى سوزلر يازلغان كاغدلرنى قدرىز ايتمك ،
- (۲۴۸) طوقتاب تۇرغان زماندە ات اۇستىنە اتلانۇب تۇرمق ،
- (۲۴۹) سفردن اۇيىنە قايتۇب كرگاندە ضرورتىز تۇننە قايتۇب كرملك ،
- (۲۵۰) طاوشى و صايراوى ايلە كىفلەنمك اۇچۇن چىتلكدە قۇش آسرامق ،

- (۲۵۱) طابقان آقچە سىنى حرامغە طۇتا طۇرغان كشيگە صدقە ايتۇب آقچە بىرمك، (اما آشارلق قدر ايكمەك وآش بيرونك ضررى يوقدر)
- (۲۵۲) بر كرە ھبە قىلۇب بىرگان نرسە سىنى كىرى قايتارۇب آلمق،
- (۲۵۳) شريعته روايتى بولماغان افسۇن دعا لرى او قۇب كشىنى يا بر نەرسە نى اۇشكرمك، (رقية)
- (۲۵۴) محبت يازووى دىيۇب يالغان بتيلر طاغۇب يۇرمك، (توله)
- (۲۶۵) كوز تيمە سۇن يا جن زحمتى تيمە سۇن دىيۇب افسونلر و آچلر طاغۇب يۇرمك، (تيمە)
- (۲۵۶) ضرور بولماغاندە خاتۇن قز طاوشىنى طكلامق،
- (۲۵۷) ضرور بولمىچى طۇروب نامحرم خاتۇنلر ايله سوز سۇيله شمك،
- (۲۵۸) يەش كشى قارچق خاتۇننى ياكە بالا طابمى طۇرغان خاتۇننى نكاحلاب آلمق،
- (۲۵۹) قز بالانى قارت كشيگە و بيك يەمسز قىافتلى كشيگە نكاحلاب بىرمك،
- (۲۶۰) ضرور تسز حرام نرسە لر ايله دولانمق،
- (۲۶۱) بالاغە قزنى اوزى راضى بولغان كفوينه سببىز بىرمى و نكاحلامى طۇرمق، (عضل)
- (۲۶۲) آورونى كۇچلەب آشاتمق يا اچرمك،
- (۲۶۳) قوناقنى قستاب و كۇچلەب آشاتمق،
- (۲۶۴) بلا و ضررلر كورو سببلى زمانەنى ويلنى سوكمك، (سب دهر)
- (۲۶۵) بالاغە معناسز ياچيركە نچ معنالى اسم قوشمق، (دیز، جسق، منافق) كبى
- (۲۶۶) بالاغە بيك آرتق ماقتا و نى آكلا تا طۇرغان اسم قوشمق (ولى الله) ديمك كبى.
- (۲۶۷) محمد اسملى كشى (ابو القاسم) دىيۇب پيغمبرمز محمد عليه السلام نى كنيه سى ايله كنيه لنىك،
- (۲۶۸) شعباننىك (۳۰) نچى كۇنندە رمضان باشى ايكانلىكى ثابت بولماغاندە رمضان روزەسى دىيۇب نيتلەب روزە طۇتمق، (صوم يوم شك)
- (۲۶۹) حج آيلرى كرمس بۇرۇن حج نيتى ايله احرام قىلمق،
- (۲۷۰) آچووى كىلۇب دشمان بولو احتمالى بولغان كشيگە شريعته بۇيۇرغان اشلرنى بو يۇرمق ياكە آنى شريعته طيغان اشلردن طيمق،
- (۲۷۱) قۇياش چقغانچى صاتو ايتە باشلامق،

- (۲۷۲) بوغازلاغاندن صوشك اچنده گى نجسلرى آر چلمىچى بر تەولك طۇرغان
حيوانىڭ ايتىنى آشامق ،
- (۲۷۳) نجس آشى طۇرغان حيوانىڭ سۇتىنى يا ايتىنى آشامق ، (۱۰) كۇن طاوقنى
اگر توهنى (۴۰) كۇن صغرنى (۲۰) كۇن قوينى (۱۰) كۇن طاوقنى
(۳) كۇن جاوب قويۇب پاك نعمتلر گنه آشاتۇب طۇتلسه اۆلده نجس
آشاغان بولسه لرده ايتلرى ده سۇتلرى ده پاك بولۇر ،
- (۲۷۴) قوناق صيلاق اۇچۇن اوزى هيچ آشامى طۇرغان آشلىر حاضر لەمك ،
- (۲۷۵) ايركەك حيوانىنى بر كشىنىڭ آنا حيوانى ايله كورشترگان اۇچۇن
حق آلمق ، (اجره تيس)
- (۲۷۶) ايت ايله ترى حيوانى آلاشتر شمع ،
- (۲۷۷) چاماسىنى طوبال ايله اولچەب قارامىچى بر آشلىقنى شول جنسدن بولغان
ايكنچى آشلىق ايله آلاشتر شمع ، (شبهه ربا)
- (۲۷۸) اوز كيره گندن آرتقان صونى كشىگه صاتۇب بىرمك ،
- (۲۷۹) حقيقى سببسز خاتۇن ايرينه «مىنى آير» دىيۇب طلاق صۇرامق ،
- (۲۸۰) بولەك وهدىه نى آرتغى ايله قايتارۇب آلمق نيتى ايله بىرمك ،
- (۲۸۱) كوكهر چن اۇچرتۇب اوينامق ،
- (۲۸۲) بر كشىنى ، اورنندن قوزغاتۇب آنىڭ اورنىنه اوطۇرمق ،
- (۲۸۳) يەنە شه اوطۇرغان كشىلرنى آيروپ آرالرىنه كرۇب اوطۇرمق ،
- (۲۸۴) يەنە شه كيله طۇرغان ايكى خاتۇننىڭ آرلرندان چقمق ،
- (۲۸۵) مىتنى ماقتاب قبر اۇستىنه طاش يازۇب قويماق ، (كم ايسكانىنى
بلگرتۇب تعريفى وشهرتى ايله اسملرىنى يازۇب قويو در سندر .)
- (۲۸۶) كشى حقى قاتشو احتمالى بولغان كسبلر ايله كسب قىلمق ،
- (۲۸۷) كشى ماقتاوينه قزغۇب خفتله نوب ويولەر لهنۇب بر اش قىلمق ،
- (۲۸۸) يولەر كشىنى قزق اۇچۇن ماقتاغان بولۇب يولەر لهندرمك ،
(اما آلامق اۇچۇن ماقتامق حرامدر)
- (۲۸۹) يولەر كشىلر كىمى اوزىنى اوزى ماقتق ،
- (۲۹۰) بر اشنى فلان كشىنىڭ آچووى كىلسۇن دىيۇب قىلمق ،
- (۲۹۱) بر كشىنىك قايغولى اشىنى صۇراشترۇب قايغىسىنى ايسىنه تۇشرمك .

- (۲۹۲) خاتۇنى قز بالا طابقانى اۇچۇن قايغرمق ،
- (۲۹۳) آورو كشى يانينه ياخشى كييملر كييۇب بيزه نۇب كرمك ،
- (۲۹۴) آورو كشىنى آورووگ بيك قورقنچلى ايكان دييۇب قورقتمق ،
- (۲۹۵) اورونى كوب سۇيله شدرمك وياننده اۇزاق اوطۇرمق ،
- (۲۹۶) قارچغانى اولارغه اۇيرهنگانده تى قۇشنى طۇ تدرۇب عذابلاندرمق ،
- (۲۹۷) شغلى كشىنگ اۇيينه كوب كرۇب ياكه آنك ياننده كوب سۇيله شۇب اوطۇرۇب آنى بۇرچىمق ، (تعجين)
- (۲۹۸) حيوان اولاو ايله كسب وحركت قيلمق ،
- (۲۹۹) قىلووى سنت بولغان بر عملنى قىلمى قالمق ، (ترك سنت)
- (۳۰۰) عبادتلرنىڭ اچنده مكروه بولغان اشلرنىڭ برسىنى قيلمق ،
- (مثلا طهارت آغانده (۱۰) تۇرلى اش مكروهدر ، نماز اوقۇغانده (۸۰) تۇرلى اش مكروهدر ، روزه كشىگه (۱۰) تۇرلى اشنى قىلو مكروهدر)

﴿ مستكره ﴾ (مكروه تنزيهى)

- مستكره شول عملدر، كه پيغمبرمز محمد عليه السلام اول عملنى قىلونى ياراتمامش وضرر بولو احتمالىنى آشملا تمشدر، دخى اولگى ايزگى علمالرده آنى قىلونى معقول كورمه مشلدر. مستكره عملنى قىلو بيك زور گناه بولماسده، كچكنه گناهلردن والوغ ادبسنلكلردندر.
- مؤمن ومسلمان بولغان كشىگه قىلو مستكره بولغان عمللرنىڭ مشهورلرى (۶۰) در:
- ۱) آشنى اسسى كۇينچه آشامق وصونى اسسى كۇينچه اچمك ،
 - ۲) صونى بيك صوقق كۇينچه اچمك ،
 - ۳) بر يولى تۇرلى تۇرلى كوب آشامق ،
 - ۴) كشىنگ اشاغانىنى قاراب طۇرمق ،
 - ۵) آشاغانده زور زور قابۇب آشامق ،
 - ۶) مجلسكه آش كىترله طۇرغان طرفقه قاراب طۇرمق ،
 - ۷) آشنى طابقنىڭ اورتالغىدىن آلب آشامق ،

۸ (قابقان لقمه سینی آوزندن چغارمق ،

۹ (اشنی یاخشی چاینامیچی تیز یۇتمق ،

۱۰ (اش آشاغان زمانده كوب سۇيله شمهك ،

۱۱ (آش اۇستينه قۇل سلكمك ،

۱۲ (باشینی طاباق اۇستينه قويۇب آشامق ،

۱۳ (صونی صییر كبی بر طۇتاشدن طنۇب اچمك ،

۱۴ (صو بويينه كيلۇب صونی حیوان كبی یا تۇب اچمك ،

۱۵ (قارا كغی ییرده آشامق ،

۱۶ (آشاغانده و اچكانده آش وصو اۇستنه طابا صولامق ،

۱۷ (آش آشی باشلاغاچ بر آز وقت طوقتاب طۇرۇب ینه طاغی آشامق ،

۱۸ (قارنی كامل اچماس بۇرۇن آش آشامق ،

۱۹ (قۇرغاشنلاماغان جیز و باقر صاوتلردن آش آشامق یا صو اچمك ،

۲۰ (صاوتنگ كبتك طوغرسندن آغزۇب صو اچمك ،

۲۱ (صاوتنگ طۇتقاسی طوغرسندن صو اچمك ،

۲۲ (بازارده خلق آراسنده و اورامده آشاب اۇطۇرمق ،

۲۳ (صوغان و صارمساق آشاب كشی آراسينه چقمق ،

۲۴ (بازارده كشی كۇزى كوب تۇشكان طعامنی یومیچی آشامق ،

۲۵ (تش آراسندهغی طعامنی آلۇب یۇتمق ،

۲۶ (قولى و آوزى مايلى كۇيىنچه يۇرمك ويۇقلامق ،

۲۷ (اوسووی يىتلكمهگان ييمشلىرنى آشامق ،

۲۸ (اچی كورنى طۇرغان صاوتلردن صو اچمك ،

۲۹ (آوزندن بر آز آغزیمیچی قۇمغان آوزندن صو اچمك ،

۳۰ (یوغنچلی آورولى كشیگه كوب قاراب طۇرمق ،

۳۱ (ایسنه گانده ، یۇتكر گانده و تۇچكر گانده قاتى قچقمرمق ،

۳۲ (آوزینی قابلامیچی ایسنه مك ،

۳۳ (اختیارى ایله قچقروۇب كيكرمك ،

۳۴ (آیاقلىرنى برسى اۇستينه ایكنچسىنى قۇيۇب چالماشترۇب اوطۇرمق ،

۳۵ (بارماق شارنلاتمق ،

۳۶ (قۇل بارماقلىرنى آرالاشدرۇب اۇطۇرمق ،

۳۸ (یۇرگانده یاق یاغغه كوب قارانۇب پۇرمك ،

- (۳۸) باشماقنى برگنه آياقغه كىيۇب يۇرمك ،
 (۳۹) چالبارنى آياق اوره طۇرغان كۇينچە كيمك ،
 (۴۰) صاقالنى بيك آرتق اۇزۇن ايتۇب اوسدرمك ،
 (۴۱) قۇياشقه قارشى قاراپ اۇزاق اۇطۇرمق ،
 (۴۲) قۇياش ايله كوله گه آراسنده اوطۇرمق ،
 (۴۳) ايكندى ايله آخشام آراسنده يازو اوقۇمق ،
 (۴۴) هلاك بۇلودن قورقنچلى يولغه سفرگه چقمق ،
 (۴۵) يۇزه بلمى طۇرغان كشى صوكۇيمه سىينه اۇطۇرۇب صو سفرينه چقمق ،
 (۴۶) يغلۇب تۇشو احتمالى بولغان ييرده يۇقلامق ،
 (۴۷) اۇسال كشىلردن ويرتقچ حيوانلردن قورقنچلى بولغان اورنلرده تركلك قيلمق ،
 (۴۸) ياتيبه ياسوزه ياتشلى طۇرغان حيوانلرغه ياقن كيلمك ،
 (۴۹) تۇنده يالغوز بر اۇيده يۇقلامق ،
 (۵۰) اوتلرنى سوندرميچى يۇقۇغه ياتمق ،
 (۵۱) قنيسز قلاچ وخنجرنى قولدن قولغه يۇرتمك ،
 (۵۲) قامش ايله ورمان آغاچى ايله آوزنى مسواكله مك ،
 (۵۳) آشلقلرنى تۇنده اورمق .
 (۵۴) آغاچدن ييمشلىرنى تۇنده جيمق ،
 (۵۵) تيرى ايله و، قان آل و حيوان بوغازلا و كىبى پچراق كىبىلر ايله كىسب قيلمق ،
 (۵۶) قوناقنى صيلامق اۇچۇن بورچقه آقچه آلمق ،
 (۵۷) اوزندن فقيررهك كشىنك بىرگان صدقه سىنى آلمق ،
 (۵۸) طعامنى ضرورتسز پچاق اۇچى و چهنچكى اۇچى ايله آلۇب قاپمق ،
 (۵۹) حق سوز بولسه ده طنكلا و چيلر يالغانغه حساب قىلۇرلق سوزلرنى ضرورتسز سۇيله مك ،
 (۶۰) سنتكه ياقن بولغان عمللرنى قىلما سقه عادتله نمك (ترك سنت مستحبه) .
 تمام .

تصحيح (۴) نچى صفحه ده (۱۷) نچى سطرده (مجموعى) لفظى باسادن تۇشۇب قالمش .
 بويله كىره كىر : مؤمن و مسلمان بولغان كشىگه فرض بولغان عمللرنى (مجموعى) (۱۰♦♦) دن آرتقىر .